

**ROVANIEMEN
HOVIOIKEUSPIIRIN
TUOMIOISTUINTEN
LAATUHANKEEN**

Laatutyöryhmän II/2014 raportti:

**Tuomion rakenne, perustelujen laatu ja laajuus,
kieli ja kirjoitustapakysymykset**

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	2
1. Työryhmän tehtävä	4
2. Tuomio	5
2.1. Lainkäytön laatumittariston laatukriteerit ja niiden ominaisuudet 2c -2f	6
2.2. Tuomion tunnistetiedot	7
2.3. Asianosaisten nimet	8
2.4. Selostusosa eli resiitti	9
2.5. Esityöt sekä oikeuskäytäntö- ja kirjallisuus	10
2.6. Riidattomat ja riitaiset seikat	11
2.7. Todisteet tuomiossa	11
2.8. Asianosaisesta käytettävä nimitys	11
2.9. Väliotsikot	12
2.10. Näyttö ja näytön arviointi	12
2.11. Kielivaatimukset	13
3. Työryhmän suositukset	14

LIITTEET

Laatutyöryhmän 1/2003 raportti: Näyttöratkaisun perustelut riita- ja rikosasioissa (Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhankkeen työryhmäraportteja V s. 9-25)

Laatutyöryhmän 2/2008 raportti: Tuomion rakenne ja kirjoitustapakysymykset (Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhankkeen työryhmäraportteja X s. 45-66)

LUKIJALLE

Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke aloitettiin vuonna 1999. Laatuhankkeessa ovat mukana kaikki hovioikeuspiirin tuomioistuimet sekä sidosryhmien edustajia. Laatuhankkeen tavoitteena on parantaa ja kehittää tuomioistuinten työtä niin, että oikeudenkäynti täyttää oikeudenmukaisuuden kriteerit, ratkaisut ovat perusteltuja ja oikeudenmukaisia sekä tuomioistuinten palvelut ovat kustannustensa puolesta ihmisten saavutettavissa. Laatuhankkeessa on vuosittain laatutyöryhmiä, jotka työstävät heille annettuja kehittämisteemoja. Työryhmien työt esitellään syksyllä pidettävillä laatupäivillä.

Vuonna 2014 laatuhankkeen laatutyöryhmän II aiheena oli tuomion rakenne, perustelujen laatu ja laajuus, kieli ja kirjoitustapakysymykset. Työryhmän raportti esiteltiin ja hyväksyttiin Rovaniemellä 20.-21.11.2014 pidetyillä Rovaniemen hovioikeuspiirin laatupäivillä. Se perustuu työryhmässä mukana olleiden tuomareiden, syyttäjien, julkisten oikeusavustajien, asianajajien ja lupalakimiesten teemasta käymiin keskusteluihin. Kysymyksessä ei siten ole oikeustieteellinen tutkimus.

Tässä vihkosessa on kyseinen laatutyöryhmän II/2014 raportti, joka täydentää liitteenä olevia laatutyöryhmien raportteja 1/2003 (Näyttöratkaisun perustelut riita- ja rikosasioissa) sekä 2/2008 (Tuomion rakenne ja kirjoitustapakysymykset). Raportti 1/2003 on aikaisemmin julkaistu Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja- teoksessa V (s. 9-25) ja raportti 2/2008 teoksessa X (s. 45-66).

Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhankkeen aikaisempia julkaisuja on saatavissa Oulun käräjäoikeudesta (oulu.ko@oikeus.fi). Ne löytyvät myös Rovaniemen hovioikeuden internet-sivuilta www.oikeus.fi/hovioikeudet/rovaniemenhovioikeus/fi otsikon Laatuhankkeet-Quality Project alta.

Kiitoksia vuoden 2014 laatutyöryhmän II puheenjohtajalle, laatusihteereille ja jäsenille hyvästä työstä lainkäytön laadun edistämiseksi.

Oulussa 21.9.2015

Minna Leikas
käräjätuomari, laatukoordinaattori

LAATUTYÖRYHMÄ II/2014

Tuomion rakenne, perustelujen laatu ja laajuus, kieli ja kirjoitustapakysymykset

Työryhmän jäsenet:

käräjätuomari Jyrki Jylhä, Ylivieska-Raahen käräjäoikeus
(puheenjohtaja)

asianajaja Johannes Ahola, Rovaniemi

käräjätuomari Janne Anttila, Lapin käräjäoikeus

asessori Kirsi Erkkilä, Rovaniemen hovioikeus

käräjätuomari Tuula Hiukka-Poikela, Lapin käräjäoikeus

käräjätuomari Esko Hohti, Lapin käräjäoikeus

lupalakimies Ari Jurvansuu, Oulu

kihlakunnansyyttäjä Essi Kanninen, Oulun syyttäjävirasto

asianajaja Mikko Kejo, Kajaani

käräjätuomari Minna Kemppainen, Kainuun käräjäoikeus
(sihteeri)

laamanni Jyrki Kiviniemi, Lapin käräjäoikeus

käräjätuomari Ahti Kontturi, Oulun käräjäoikeus

käräjätuomari Vesa Kota-aho, Lapin käräjäoikeus

käräjätuomari Anneli Kourilehto, Oulun käräjäoikeus

käräjätuomari Anne Kurtti, Kemi-Tornion käräjäoikeus
(sihteeri)

käräjätuomari Minna Leikas, Oulun käräjäoikeus

käräjätuomari Pekka Louhelainen, Oulun käräjäoikeus

käräjätuomari Anu Mäki, Lapin käräjäoikeus

käräjätuomari Arto Mäkinen, Kemi-Tornion käräjäoikeus

käräjätuomari Janne Mänty, Kemi-Tornion käräjäoikeus

käräjätuomari Jusse Määttä, Kainuun käräjäoikeus

käräjätuomari Juhani Paiho, Kainuun käräjäoikeus

kihlakunnansyyttäjä Ritva Pelttari, Lapin syyttäjävirasto

asianajaja Matti Pulkamo, Rovaniemi

käräjätuomari Hannele Pyy-Ahonen, Lapin käräjäoikeus

julkinen oikeusavustaja Pirkko Rantanen, Lapin oikeusaputoimisto

käräjäviskaali Silja Rissanen, Lapin käräjäoikeus

maaoikeusinsinööri Antti Ryyänen, Lapin käräjäoikeus

käräjätuomari Virve Salo, Lapin käräjäoikeus
 laamanni Antti Savela, Kemi-Tornion käräjäoikeus
 käräjätuomari Heikki Sneck, Ylivieska-Raahen käräjäoikeus
 käräjätuomari Katja Tainio, Ylivieska-Raahen käräjäoikeus
 lupalakimies Sami Tervahauta, Ivalo
 käräjätuomari Ritva Toivola, Oulun käräjäoikeus
 käräjätuomari Riku Tuikkala, Lapin käräjäoikeus
 hovioikeudenneuvos Teija Unkila, Rovaniemen hovioikeus

1. Työryhmän tehtävä

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten lainkäytön laatuhankeessa on laadittu laatumittaristo lainkäytön laadun arvioimiseksi tuomioistuimissa.

Laatumittariston yksi arviointialueista koskee tuomioistuinten ratkaisun laatua. Arviointialue jakautuu edelleen seitsemään laatukriteeriin (2a – 2g). Laadun arvioinnin lähtökohdat ja laatumittaristo on luettavissa kokonaisuudessaan julkaisusta Lainkäytön laadun arviointi tuomioistuimissa sekä internetistä Rovaniemen hovioikeuden kotisivulta Laatuhankeet-Quality Project/Laatumittaristo otsakkeen alta.

Laatuhankeeseen työryhmä 2/2008 on arvioinut raportissaan tuomion rakennetta ja kirjoitustapakysymyksiä neljän eri laatukriteerin näkökulmasta 2c - 2f. Nämä laatukriteerit on esitelty tarkemmin jäljempänä. Työryhmäraportti 2/2008 on kokonaisuudessaan luettavissa julkaisusta Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankeeseen työryhmäraportteja X, s. 45 – 66. Internetistä julkaisu löytyy Rovaniemen hovioikeuden kotisivulta Laatuhankeet- Quality Project/ Työryhmäraportit otsakkeen alta.

Tämän laatutyöryhmän tehtävänä on ollut laatuhankeeseen työryhmän 2/2008 raportin päivittäminen ja täydentäminen. Työryhmä on koontunut yhteispalaveriin Ouluun ja Rovaniemelle 5.9.2014, minkä lisäksi työryhmän kesken on käyty ajatuksenvaihtoa sähköpostitse ja keskinäisin keskusteluin.

Yleisesti voidaan todeta, että raportissa 2/2008 annetut suositukset pätevät edelleenkin. Rikosasioissa vuonna 2013 käyttöön otetun ri-

kostuomiosovellusjärjestelmän (Ritu) johdosta rikosasioiden tuomiot ovat nykyään rakenteeltaan samanlaisia kaikissa tuomioistuimissa. Syytekohtaisen ratkaisutavan käyttäminen Ritussa on työlästä eikä syyteryhmäkohtaisen ratkaisutavan käyttäminen ole lainkaan mahdollista. Tavanomaisissa jutuissa tuomion rakenne ei ole ongelma, mutta runsaasti syytekohtia sisältävissä jutuissa syytekohtainen tai syyteryhmäkohtainen tuomion rakentamistapa olisi selkeämpi ja helppolukuisempi. Aineistopankki AIPA, joka korvaa lähivuosina muun muassa Ritun, saattaa kuitenkin tuoda tähän parannusta.

Raportin 2/2008 suosituksia noudatetaan vaihtelevasti. Työryhmä on työssään keskittynyt siihen, miten suosituksia noudatettaisiin paremmin ja tuomioiden laatua saataisiin parannettua. Työryhmä on keskittynyt työssään kymmeneen jäljempänä käsiteltävään osa-alueeseen, joiden osalta ongelmia on edelleen ilmennyt.

2. Tuomio

Tuomio on oikeudenkäynnin lopputuote ja täytäntöönpanon peruste. Se on kohdennettu ensisijaisesti asianosaisille ja heidän lakimiesavustajilleen. Tuomioita luetaan myös ylemmissä tuomioistuimissa, täytäntöönpanoviranomaisissa ja muissa viranomaisissa. Tuomioista voivat olla kiinnostuneita myös tutkijat ja median edustajat.

Tuomioita lukevat siten kovin monenlaiset ihmiset. Tuomion tulee olla kieleltään ymmärrettävä niin asiantuntijalle kuin maallikollekin. Tämä asettaa tuomiolle useita, osin vastakkaisiakin vaatimuksia. Tuomion tulee olla toisaalta seikkaperäinen ja siinä käytettyjen ilmaisujen tarkkoja, toisaalta maallikollekin kohtuudella avautuvia ja ymmärrettäviä.

OK 24 luvun 7 §:n mukaan käräjäoikeuden tuomio riita-asioissa on laadittava erilliseksi asiakirjaksi, jossa on oltava

- 1) tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispäivä;
- 2) asianosaisten nimet;
- 3) selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista perusteineen;
- 4) luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista;

- 5) perustelut;
- 6) sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet;
- 7) tuomiolauselma; sekä
- 8) asian ratkaisseiden jäsenten nimet ja virka-asema sekä ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Tuomioon sisältyvä selostus saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta taikka muusta asiakirjasta, jos tuomion selvyys ei siitä vaarannu (ns. liitetuomio). Laajoissa riita-asioissa liitetuomioita ei käräjäoikeuksissa juurikaan tehdä.

ROL 11 luvun 6 §:ssä on vastaava säännös rikosasian tuomion sisällöstä. OK 8 luvun 10 §:ssä on säädetty hakemusasiassa annettavan päätöksen sisällöstä.

Hovioikeuden tuomion sisällöstä on puolestaan määräykset OK 24 luvun 15 ja 16 §:ssä. Hovioikeuden ratkaisuihin on liitteenä pääsääntöisesti käräjäoikeuden tuomio tai päätös.

2.1. Lainkäytön laatumittariston laatukriteerit ja niiden ominaisuudet 2c – 2f

Laatukriteeri 2c - Ratkaisut on perusteltu avoimesti

- perusteluissa on avoimesti ilmaistu ne perusteet, joihin ratkaisu on pohjautunut
- jos asiassa on ollut useampi kuin yksi vakavasti otettava ratkaisuvaihtoehto, ne on kerrottu perusteluissa
- perusteluissa on otettu kantaa myös valittua lopputulosta vastaan puhuviin argumentteihin ja kerrottu, miksi lopputulosta puoltavat argumentit ovat kuitenkin olleet kyseisessä tapauksessa painavampia (pro & contra- periaate)
- perusteluissa on tarpeellisin määrin selostettu käytettyjä eriasteisia oikeuslähteitä. Oikeuskirjallisuuden kannanottoja on selostettu kuitenkin vain silloin, kun asian ratkaiseminen on välttämättä edellyttänyt oikeustieteen kannanotoilla argumentointia

Laatukriteeri 2d - Ratkaisut on perusteltu seikkaperäisesti ja johdonmukaisesti

- perustelut on laadittu ongelmakeskeisesti (perusteluista ilmenee, mitkä ratkaisun kannalta merkitykselliset kysymykset ovat riidattomia ja mitkä riitaisia. Kuhunkin riitaiseen kysymykseen on kohdistettu vain ne todisteet, joilla on merkitystä tätä kysymystä ratkaistaessa)
- kaikkiin vastaanotettuihin todisteisiin ja riitaisiin kysymyksiin on otettu kantaa
- eri oikeuskysymykset on ratkaistu erikseen ja loogisessa järjestyksessä

Laatukriteeri 2e - Ratkaisut on perusteltu ymmärrettävästi

- ratkaisu on kieleltään niin ymmärrettävä, että myös ulkopuolinen lukija saa helposti selon ratkaisun pääperusteista
- perustelut ovat yleiskielisiä ja oikeustieteellisten termien käyttöä on vältetty tai niiden sisältö on selostettu
- ratkaisun ymmärrettävyyttä on parannettu käyttämällä otsikointia ja selkeää jäsentelyä

Laatukriteeri 2f - Ratkaisut ovat rakenteeltaan selväpiirteisiä ja huoliteltuja kieli- ja ulkoasultaan

- ratkaisu on rakennettu siten, että siinä on selkeästi erottuvat osiot asian selostukselle, todisteille, perusteluille ja lopputulokselle
- ratkaisu on kirjoitettu riittävän tiiviisti
- ratkaisussa ei ole kirjoitus- tai lyöntivirheitä ja sen oikeakielisyydestä on huolehdittu
- ratkaisu on myös ulkoasultaan huoliteltu

2.2. Tuomion tunnistetiedot

Tuomioistuimen nimi ja osasto/kanslia sekä antamispäivä kuuluvat luonnollisesti tuomioon eikä tässä ole ilmennyt ongelmia. Järjestelmä antaa nämä automaattisesti, kun laaditaan siviilituomio Tuomas Notesissa ja rikostuomio Ritussa. Mikäli siviilituomio laaditaan esimerkiksi Open Officessa, tunnistetiedot on lisättävä.

Sen sijaan asian ratkaisseen tuomioistuimen jäsenen tai jäsenten nimen näkyminen siviiliasioiden ratkaisujen etusivulla jakaa mielipiteitä. Osa haluaa, että ratkaisijan nimi on näkyvissä heti kansilehdellä, osa ei halua oikeuden ”henkilöityvän”.

Tuomas Notes tai Open Office ei anna ratkaisijan nimeä automaattisesti, vaan se on siihen lisättävä. Ritussa ratkaisijan/ratkaisijoiden nimet näkyvät käräjäoikeuden, muttei hovioikeuden tuomion etusivulla.

Aikaisemman suosituksen mukaisesti asian ratkaisijan nimi tulisi näkyä kansilehdellä. Tätä puolta myös yhteneväisyys rikostuomioiden kanssa.

Esimerkki merkitsemistavasta:
Oikeuden kokoonpano
Käräjätuomari Matti Möttönen

Tuomas- järjestelmän antaman asanimikkeen osalta on huolehdittava, että se vastaa mahdollisimman tarkasti asian todellista luonnetta. Ratkaisiasiakirjaan Tuomas Notes antaa automaattisesti sen asanimikkeen, joka sille on Tuomaksessa valittu. Se tulee muuttaa asiaa todellista sisältöä mahdollisimman tarkasti kuvaavaksi.

Esimerkiksi asanimike ”Lapsen huolto/tapaamisoikeus” muutetaan ratkaisiasiakirjaan muotoon ”Lapsen tapaamisoikeuden vahvistaminen”, jos asiassa on kyse vain tapaamisoikeudesta.

Lyhenteiden käyttöä tulisi välttää. Tuomaksen rajoitetun teksti-tilan vuoksi asioita kirjattaessa asanimike voi olla ”Edunvalv. määr. heikent. terv.tila”, mikä ei näytä hyvältä. Ratkaisiasiakirjaan tulee kirjoittaa asanimikkeeksi ”Edunvalvojan määrääminen heikentyneen terveydentilan vuoksi”.

2.3. Asianosaisten nimet

Tuomas Notes antaa ratkaisiasiakirjaan asiaosaisten nimen siten kuin se on Tuomakseen kirjattu, minkä johdosta asianosaisten avustajan nimi osoitetietoineen (prosessiosoite) tulostuu ratkaisiasiakirjalle

samoin kuin asianosaisen henkilötunnus, jos se on syötetty Tuomakseen.

Rikostuomiossa eikä myöskään hovioikeuden tai korkeimman oikeuden ratkaisuissa ole asianosaisen prosessiosoitetta tai avustajan nimeä. Tietyissä tilanteissa voi olla eduksi, että tuomiosta näkyy, kuka lakimies on hoitanut asiaa. Yhdenmukaisuuden vuoksi suosituksena olisi kuitenkin edelleen, että prosessiosoite poistetaan ratkaisiasiakirjalta.

Henkilötunnusta ei voi poistaa Tuomas Notesissa ratkaisiasiakirjalta, ellei sitä poisteta ensin Tuomaksesta. Tuomas-ohjeiden mukaan henkilötunnus on kirjattava, jos se on ilmoitettu. Henkilötunnus tulisi kuitenkin poistaa Tuomaksesta ennen ratkaisiasiakirjan luomista, jotta se ei näy tuomion asianosaistiedoissa, ellei se ole erityisestä syystä tarpeen. Ratkaisiasiakirjan luomisen jälkeen henkilötunnuksen voi tallentaa uudelleen Tuomakseen.

2.4. Selostusosa eli resiitti

Yhteenvedon laatimisesta skannaamalla haastehakemus ja vastaus sekä mahdolliset lausumat ei ole hyötyä, koska se ei edistä asian valmistelua tai suullista käsittelyä.

Yhteenvedon laatiminen omin sanoin edesauttaa paitsi juttuun perehtymistä myös mahdollisten ongelmien havaitsemista. Tuomarin itsensä kirjoittama yhteenvedo on myös kontrollin väline asianosaisille siitä, miten tuomari on asian ymmärtänyt.

Ensimmäiseen valmisteluistuntoon tehtävän yhteenvedon ei tarvitse olla viimeistelty. Vaatimuksen ja vastauksen perusteet (oikeustosisiikat) voidaan merkitä ranskalaisilla viivoilla, jos yhteenvedon laatimiseen muutoin ei ole käytettävissä riittävästi aikaa tai sen laatiminen on tarpeetonta asiassa odotettavissa olevan sovinnon vuoksi. Yhteenvedoon voidaan myös merkitä täsmäkysymyksiä asioista, jotka kaipaavat vastausta.

Huolella laaditusta yhteenvedosta saa vaivatta tuomioon selostusosan eli resiitin. Resiitissä ei tule kertoa asian kronologisia vaiheita,

vaan sen tulee olla tiivistetty selostus asiasta sellaisena kuin se on jäänyt päätettäväksi. Vaatimusten ja vastausten muuttuminen ja asian täsmentyminen ilmenee kirjelmistä ja pöytäkirjoista.

Resiitit ovat edelleen liian pitkiä. Syynä tähän ovat pitkät ja jäsenymättömät haastehakemukset ja vastaukset. Kanteen ja vastauksen perusteissa tulisi pitäytyä oikeustositteikkatasolla. Asianosaisten ilmoittamaa todistelua, säädösten esitöitä taikka oikeuskäytäntöä tai -kirjallisuutta ei tule sisällyttää resiittiin. Ne tulee käsitellä tuomion perusteluosassa.

Hyvä tapa aloittaa resiitti on kirjata alkuun lyhyesti riidattomat tositteikat/tapahtumatiedot. Tämä toimii myös johdatuksena aiheeseen. Esimerkiksi sopimusrikkomusasiassa oleelliset asiat kuten sopimuksen tekeminen, sen osapuolet, keskeiset ehdot, sopimuksen purkaminen ja sille ilmoitettu peruste voidaan kirjata jo tapahtumatietoihin siltä osin kuin ne ovat riidattomia. Ne toimivat johdantona vaatimusten ja vastausten perusteisiin, jolloin niitä voidaan lyhentää merkittävästi.

2.5. Esityöt sekä oikeuskäytäntö ja -kirjallisuus

Riita-asioissa asianosaiset perustelevat - etenkin vaativissa ja laajoissa jutuissa - usein kantojaan viittaamalla laajastikin säädösten esitöihin sekä oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen. Kuten edellä todettiin, niitä ei tule referoida resiittiin, vaan tarvittavalta osin tuomion perusteluihin.

Lainkohtien selostaminen ei ole yleensä tarpeen tavanomaisissa jutuissa. Yliperustelemista on vältettävä. Esimerkiksi hallituksen esityksen selostaminen on tarpeetonta, jos asiaa koskeva oikeuskäytäntö on vakiintunutta (esim. vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukainen kärsimyskorvaus).

Jos ratkaisun pääasiallinen peruste on jokin oikeuskirjallisuudessa esitetty kanta, lähde tulee ilmoittaa kontrolloitavuuden vuoksi. Oikeuskäytäntöön tulee viitata lyhyesti (esim. KKO 2014:41).

2.6. Riidattomat ja riitaiset seikat

Luettelo riidattomista ja riitaisista seikoista kuuluu pöytäkirjaan, ei tuomioon. Tuomiossa riidattomat seikat voi kirjoittaa tuomion alkuun tosiseikat/tapahtumatiedot -otsakkeen alle.

Vaihtoehtoisesti ne voidaan selostaa tuomion perustelujen aluksi taikka siinä kohdin, missä ne ovat merkityksellisiä. (Laatutyöryhmä 2/2008 s. 56 – 57).

2.7. Todisteet tuomiossa

Pelkkä luettelo todisteista riittää. Todisteen nimeäjää ja todistustee-maa ei tule merkitä, vaan ne näkyvät pöytäkirjasta. Väliotsikointi (*kirjalliset todisteet/henkilötodistelu*) on yleensä tarpeeton, ellei todistei-ta ole paljon. Kirjalliset todisteet tulee numeroida juoksevasti.

Kirjalliset todisteet tulee nimetä yksilöllisesti, jotta niihin voidaan viitata perusteluissa todisteen nimellä eikä todistenumerolla. Jos asiassa on useita samannimisiä asiakirjoja, kuten esimerkiksi lääkä-rinlausuntoja tai sopimuksia, ne voidaan yksilöidä päiväyksellä.

Henkilötodistelussa kirjoitetaan kuultavan koko nimi, prosessuaa-lisen aseman ilmoittaminen ei ole välttämätöntä.

Esimerkki henkilötodistelun ilmoittamisesta:

A ja B todistelutarkoituksessa sekä C, D, E ja F todistajina

2.8. Asianosaisesta käytettävä nimitys

Asianosaisista käytetään heidän oikeaa nimeään, ei prosessiasemaa (kantaja, vastaaja, asianomistaja). Poikkeuksen tästä muodostaa viral-linen syyttäjä, josta käytetään nimitystä syyttäjä. Jos kuitenkin asian-omistajan henkilöllisyys on määrätty salassa pidettäväksi, hänestä voidaan käyttää kirjoitettaessa nimitystä asianomistaja, koska se vähentää tuomion salassapitotarvetta.

Luonnollista henkilöä ensimmäistä kertaa tuomiossa ja tuomiolausel-massa mainittaessa käytetään henkilön täydellistä nimeä tai ainakin etu- ja sukunimeä. Myöhemmin voidaan käyttää pelkkää sukunimeä,

ellei sekaantumisvaaraa ole. Jos asiassa on useampi henkilö, jolla on sama sukunimi, on käytettävä koko nimeä. Lapsiasioissa voidaan harkinnan mukaan käyttää nimien ohella myös termejä isä, äiti ja lapsi. Lapsesta voitaneen käyttää myös pelkkää etunimeä. Nimityksiä on käytettävä samanlaisina systemaattisesti koko ratkaisuasikirjassa.

Vastaavasti oikeushenkilön nimeä ensimmäisen kerran mainitessa käytetään virallista nimeä. Jatkossa voidaan käyttää termejä yhtiö, yhdistys, pankki taikka vakiintunutta lyhennettä. Tärkeintä on, että oikeushenkilön virallinen nimi ja siitä ratkaisussa käytettävä nimitys ilmenevät ratkaisussa selvästi.

2.9. Väliotsikot

Väliotsikot parantavat tuomion luettavuutta. Väliotsikoiden tulee liittyä riitakysymyksiin. Niitä käytetään otsikkohierarkian mukaisesti ensin sivulle ja vasta sitten tekstin yläpuolelle. Kappalenumeroinnin käyttö ei yleensä ole tarpeen.

2.10. Näyttö ja näytön arviointi

Tuomiosta tulee ilmetä, miksi on päädytty tiettyyn ratkaisuun. Erityisesti asian hävinneelle osapuolelle tulee tuomiosta selvitä, miksi hän on hävinnyt jutun. Näytön arvioinnissa tulee näkyä pro & contra -punninta. Näyttö ja sen arviointi ovat keskeinen osa tuomiota.

Näytön selostaminen on kohdennettava riitaiseen seikkaan. Näyttöä ei saa selostaa tuomiossa tarpeettomasti eikä sitä saa purkaa nauhalta sellaisenaan tuomioon. Näyttömuistioden käyttö ei ole sallittua.

Näytön arvioinnista on selvittävä, miksi jonkin todisteen/todistajan näyttöarvo on suurempi kuin jonkin toisen, esimerkiksi joku kuultava on uskottavampi kuin toinen.

Jokaisesta todisteesta tulisi lausua jotakin vaikka vain todeten, ettei sillä ole ollut merkitystä asian ratkaisemiselle ja miksi ei ole ollut. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niiden väitteiden ja todisteiden arviointiin, joita asianosainen on tuonut esille loppulausunnossaan.

Asiaa on käsitelty tarkemmin laatutyöryhmän raportissa 1/2003: Näyttöratkaisun perustelut riita- ja rikosasioissa. Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja V. Raportti löytyy internetissä Rovaniemen hovioikeuden kotisivulta Laatuhankeet-Quality Project/Työryhmäraportit otsakkeen alta.

2.11. Kielivaatimukset

Tuomion kieliasu on tärkeä osa tuomiota. Ulkoasultaan huolimaton tuomio voi saada aikaan epäilyksen myös sen sisällön oikeellisuudesta. Oikeakielisyyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota tuomiossa. Oikean kirjoitustavan voi tarkistaa tarvittaessa kielitoimiston oikeinkirjoitusoppaasta.

Lauserakenteiden tulee olla mahdollisimman yksinkertaisia ja jänneviä. Passiivissa kirjoittamista on vältettävä. Aikamuotoja tulee käyttää johdonmukaisesti (presens + perfekt ja imperfekti + pluskvamperfekti). Suositeltava kirjoitustapa verbien aikamuotojen käyttämisestä ilmenee työryhmän 2/2008 raportista s. 62 – 63.

Minimivaatimuksena on, ettei tuomiossa esiinny suoranaisia kirjoitusvirheitä. Suositeltavaa on käyttää ainakin tekstinkäsittelyn oikolukua kirjoitusvirheiden havaitsemiseksi. Tuomion voi antaa myös toisen henkilön, esimerkiksi sihteerin luettavaksi, jos se on mahdollista.

3. Työryhmän suositukset

1. Tuomioistuimen kokoonpano kirjoitetaan näkyviin ratkaisun etusivulle.
2. Avustajien nimet ja prosessiosoitteet eivät ole näkyvillä tuomiossa.
3. Asianimike muutetaan kuvaamaan asian todellista laatua.
4. Asianosaisista käytetään heidän nimiään, ei heidän prosessuaalista asemaansa syyttäjää lukuun ottamatta.
5. Resiitit laaditaan lyhyemmiksi ja tiiviimmiksi. Vaatimuksen ja vastauksen perusteet kiteytetään oikeustositseikkatasolle.
6. Tuomion perustelut laaditaan ongelmakeskeisesti. Näyttöä selostetaan vain välttämättömiltä osin. Tuomiossa tulee keskittyä näytön arviointiin ja johtopäätöksiin.
7. Oikeakielisyyteen ja tuomion luettavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Minimivaatimuksena on, ettei tuomiossa ole suoranaisia kirjoitusvirheitä.

1. NÄYTTÖRATKAISUN PERUSTELUT RIITA - JA RIKOSASIOISSA

TYÖRYHMÄN 1/2003 raportti

Työryhmän jäsenet

Käräjätuomari Jyrki Kiviniemi, puheenjohtaja
Käräjätuomari Keijo Ala-Kojola
Käräjätuomari Tuula Hiukka-Poikela
Käräjätuomari Kauko Kemppainen
Asianajaja Ilkka Kinnunen
Käräjätuomari Kauko Kontio
Ma. käräjätuomari Marja Lehtimäki
Käräjätuomari Kirsti Leino
Käräjätuomari Ritva Mäkinen
Hovioikeudenneuvos Erkki Nenonen
Hovioikeudenviskaali Virve Puro
Käräjätuomari Paula Ramstedt
Julkinen oikeusavustaja Kimmo Saarela
Käräjätuomari Keijo Siljander
Käräjätuomari Markku Stenfors
Laamanni Eero Takkunen
Johtava kihlakunnansyyttäjä Ilpo Virtanen

1.1 JOHDANTO

Tuomion perustelemisesta on säädetty riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren (OK) 24 luvun 4 §:ssä ja rikosasioiden osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 11 luvun 4 §:n 1 momentissa. Niiden mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Näyttöratkaisun perustelemissa on kysymys säännösten kolmannen lauseen soveltamisesta. Lause edellyttää, että tuomari selostaa perusteluissa riittävän täsmällisesti, miten hän on arvioinut jutussa esitetyn todistelun. Ryhmän tehtävänä on ollut kartoittaa tämän arviointiprosessin kirjalliseen kuvaamiseen liittyviä ongelmia ja tehdä siihen liittyviä parannusehdotuksia.

Ryhmän työ on painottunut pääosin rikosasioiden puolelle.

Ryhmän toteamat ongelmat perustuvat ryhmän jäsenten tekemiin omiin havaintoihin ja asianajaja Ilkka Kinnusen kollegoilleen lähettämään kyselyyn annettuihin vastauksiin. Ryhmä on lisäksi ottanut huomioon eri koulutuspäivillä asiasta pidetyt alustukset ja niiden perusteella käydyn keskustelun.

1.2 ONGELMAT JA PARANNUSEHDOTUKSET

1.2.1 Perustelujen laajuus

Perustelujen laajuus riippuu jutun laadusta, riitakysymysten lukumäärästä ja laadusta sekä tuomion lopputuloksesta. Murhaju-
tun perusteluilta voidaan edellyttää yleisesti ottaen suurempaa täydellisyyttä ja seikkaperäisyyttä kuin vähäisen kolarijutun tai velkomusjutun perusteluilta. Syytteen hylkääminen puuttuvan näytön vuoksi tai vastaajan tuomitseminen vastoin kiistämistään edellyttävät perusteluilta enemmän kuin tunnustetun jutun tapauksessa. Myös silloin, kun tuomioistuin pitää näyttöä koskevaa riitakysymystä selvänä, perustelut voivat olla suppeammat kuin silloin, kun kysymyksestä on esitetty ristiriitaista selvitystä tai näytön riittävyys on tulkinnanvaraista. Käytännössä

on kuitenkin vielä tavallista, että perustelut ovat yhtä laajat tai suppeat tapauksesta tai riitakysymyksestä riippumatta.

Näyttöratkaisun laatimiseen liittyvä yleisin erimielisyys koskee niin sanottuja näyttömuistioita. Muistioiden laatimista kannattavat tuomarit kirjoittavat tuomioon erillisenä osiona selostuksen jutussa esitetystä todistelusta (näyttömuistio) ja vasta sen jälkeen erikseen ne johtopäätökset, joita todistelun perusteella on tehty. Toiseen ryhmään kuuluvat tuomarit selostavat näyttöä ainoastaan sen arvioinnin yhteydessä.

Näyttömuistion sisältäviä tuomioita on moitittu siitä, että ne ovat liian laajoja ja vaikeasti luettavia ja siitä, että näyttöä koskevan selostuksen kirjoittamisessa on tosiasiassa kysymys vanhan pöytäkirjan salakuljettamisesta tuomioon. Tuomioiden varsinaiset näyttöratkaisun perustelut eli todistelun arviointi on ollut monesti tämän tyyppisissä tuomioissa varsin suppeaa ja puutteellista. Toisaalta on myös olemassa tuomareita, jotka jaksavat kirjoittaa ansiokkaat näyttöratkaisun perustelut, vaikka he ovatkin laatineet laajan yhteenvedon esitetystä näytöstä. Näyttömuistioiden laatimista on perusteltu asianosaisten tarpeella saada tieto siitä, onko tuomari ottanut erityisesti henkilötodistelun huomioon ratkaisussaan oikean sisältöisenä. Selostukset ovat myös helpottaneet hovioikeuden työtä sen harkitessa suullisen käsittelyn tarpeellisuutta. On myös huomautettu, että yhteenveto näytöstä on joka tapauksessa olemassa kaikkien tuomareiden muistiinpanoissa tai ainakin päässä.

Toisen mielipiteen mukaan näyttömuistiot ovat täysin tarpeettomia, koska tuomiossa tulisi selostaa esitettyä näyttöä ainoastaan siltä osin kuin se on tarpeen perusteluissa yksilöidyn riitakysymyksen ratkaisemiseksi. Tätä perustelutapaa on suositeltu myös lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa sekä korkeimman oikeuden virallisissa kannanotoissa. Näyttämuistioiden laatiminen voi myös johtaa siihen, että perusteluissa otetaan kantaa merkityksettömiin kysymyksiin. Näyttömuistioiden laatimiseen kielteisesti suhtautuvia tuomareita epäillään puolestaan siitä, että he eivät punnitse kaikkea esitettyä todistelua objektiivisesti eli että heidän tuomionsa saattavat perustua liikaa intuitioon.

Ryhmä oli yksimielinen siitä, että erillisten näyttömuistioden kirjoittamista tulisi pyrkiä välttämään, koska näyttömuistion laatiminen on pääsääntöisesti tarpeetonta. Näyttömuistion laatiminen on hyväksyttävissä ainoastaan silloin, kun sen laatimiselle on olemassa erityisiä syitä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun jostakin yksittäisestä kysymyksestä on esitetty hyvin ristiriitaista ja vaikeasti arvioitavaa todistelua. Näyttömuistio voi tällöinkin sisältää selostuksen ainoastaan siitä todistelusta, jolla on merkitystä kyseisen kysymyksen ratkaisemisen kannalta katsoen. Tarpeetonta on selostaa sellaista todistelua, jolla ei ole merkitystä kysymystä ratkaistaessa. Ryhmä katsoi myös, että niin sanottua seulontamenettelyä koskevien säännösten voimaantulolla ei ole merkitystä näyttömuistioden tarpeellisuutta harkittaessa.

Liian laajoista perusteluista on kysymys myös silloin, kun tuomiossa on perusteltu hyvinkin laajasti sellaista näyttökysymystä, jonka ratkaisemisella ei ole ollut merkitystä asiassa tai sen merkitys on ollut hyvin vähäinen. Ryhmä oli yksimielinen siitä, että tästä tavasta tulisi päästä eroon.

1.2.2 Puutteelliset perustelut

Käräjäoikeuksissa on annettu tuomioita, joissa ei ole ollut näyttöratkaisun perusteluita ollenkaan. Tällaiset perustelut eivät ole lainmukaisia, mikäli jutussa on ollut riitä jostakin merkityksellisestä tosiseikasta.

Riita-asioiden osalta on toisaalta selvää, että tunnustetusta tosiseikasta ei tarvitse esittää näyttöä eikä tule kirjoittaa näyttöratkaisun perusteluita. Rikosasioiden osalta tunnustus ei kuitenkaan ole yksinään riittävä syyksilukevan tuomion peruste. Tunnustetuissa jutuissa ei ole yleensä ottaen tarvetta perustella syyksilukemista muutoin kuin toteamalla, että tunnustus ei ole ristiriidassa esitetyn näytön, kuten vastaajan oman kertomuksen kanssa. Kuitenkin jos on kysymyksessä vakava rikosasia, näyttöratkaisu tulee perustella riittävän seikkaperäisesti myös tunnustetuissa jutuissa.

Ryhmässä keskusteltiin erityisesti tunnustettujen juttujen osalta siitä, onko niistä tarpeen laatia ollenkaan kirjallisia perusteluita, vaikka laki yksiselitteisesti vaatiikin perustelujen kirjoittamista myös kyseisissä tapauksissa. Tuomiot ja niissä olevat perustelut ovat kuitenkin tällöin pelkkiä arkiston täyteenä olevia fraasikokoelmia, joilla ei ole asianosaisen eikä kenenkään muunkaan kannalta katsoen mitään merkitystä varsinkaan silloin, kun asianosainen on ollut itse läsnä istunnossa ja ratkaisun perusteet ovat tulleet hänelle selviksi jo käsittelyn tai ainakin tuomion julistamisen yhteydessä. Toisaalta jälkikontrolliin ja tutkimukseen liittyvät tarpeet edellyttävät kirjallisten perustelujen laatimista.

Rikosasioiden osalta on vielä huomattava, että syyksilukemisen osalta selviin tapauksiin voi liittyä hyvinkin paljon rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavia riittäviä yksityiskohtia, joiden osalta jutussa voidaan joutua laatimaan hyvinkin yksityiskohtaiset näyttöratkaisun perustelut.

Tuomion rakennetta koskevissa OK:n 24 luvun 7 §:n 1 momentin ja ROL:n 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohdissa on säädetty, että tuomioissa on oltava luettelo jutussa esitetystä todistelusta. Kohdan säätämällä pyrittiin siihen, että tuomioistuin muistaa lausua kaikesta sille esitetystä todistelusta. Pyrkimys ei ole kuitenkaan toteutunut, koska varsin yleisen tavan mukaan tuomion perusteluihin ei kirjata mitään sellaisesta todistelusta, jolla ei ole ollut tuomarin käsityksen mukaan merkitystä asiassa. Samalla tavoin on menetelty silloin, kun jokin riitaiseksi ilmoitettu tai luultu seikka onkin ollut todistelun jälkeen riidaton. Asianosaisten kannalta katsoen on kuitenkin suotavaa, että tuomion perusteluissa todettaisiin nimenomaisesti, että jollakin todisteella ei ole ollut merkitystä asiassa ja syy siihen. Tällainen toteamus on paikallaan erityisesti silloin, kun asianosainen on loppulausunnossa kiinnittänyt erityistä huomiota johonkin todisteeseen ja sen merkitykseen asiassa.

Vastaavasta vaikenemisesta on kysymys myös silloin, kun perusteluissa mainitaan jonkin riitakysymyksen osalta vain ne todistelusta ilmenevät seikat, jotka tukevat lopputulosta, vaikka muun todistelun perusteella asiassa olisi voitu päätyä vastak-

kaiseen lopputulokseen. Tällaisista perusteluista puuttuu niin sanottuun pro et contra -argumentointiin kuuluva näytön arviointi ja punninta. Perustelut eivät täytä näyttöratkaisun perusteluille laissa asetettuja vaatimuksia, koska niiden perusteella ei saa selkoa siitä, miksi tuomioon kirjattua näyttöä on pidetty vakuuttavampana kuin siihen kirjaamatonta näyttöä. Vaikenevissa perusteluissa ei ole myöskään otettu yleensä ollenkaan kantaa henkilötodistelun luotettavuusarviointiin liittyviin kysymyksiin, kuten todistajan havaintomahdollisuuksiin.

Näyttöratkaisun perusteluissa on usein selostettu, mitkä todisteet tukevat jotakin ratkaisuvaihtoehtoa ja mitkä todisteet ovat sitä vastaan, sekä todettu sen jälkeen enempää perustelematta, että toista vaihtoehtoa tukevat todisteet ovat siinä määrin painavammat tai niin painavat, että asia tulee ratkaista kyseisen vaihtoehdon mukaisesti. Tällaisista perusteluista ei ilmene, miten keskenään ristiriitainen todistelu on punnittu. Todistelua voidaan punnita esimerkiksi arvioimalla sitä, onko vaihtoehdon puolesta puhuvat todisteet niin sanottuja ketjuuntuneita todisteita vaiko toisistaan riippumattomia itsenäisiä todisteita.

Kuten edellä on todettu, niin sanotun näyttömuistion sisältävistä tai vastaavantyyppisistä pöytäkirjamaisista perusteluista on puuttunut useasti varsinaiset perustelut eli esitetyn näytön arviointi. Perusteluissa on saattanut olla tältä osin vain toteamus, että jokin tosiseikka on näytetty toteen edellä selostetun kirjallisen todisteen ja todistajan kertomuksen perusteella, vaikka tosiseikasta on esitetty muutakin näyttöä. Tällainen perustelutapa ei täytä näyttöratkaisun perusteluille laissa asetettuja edellytyksiä.

Näyttöratkaisun perustelut ovat puutteelliset myös silloin, kun perusteluissa oleva päättelyketju on aukollinen. Kyseisen tyyppisissä perusteluissa on ensin selostettu jutussa esitetty todistelu ja tehty sen jälkeen johtopäätöksiä esitetyn todistelun perusteella mainitsematta kuitenkaan mihin esitettyyn todisteluun kukin johtopäätös perustuu. Tällä tavoin puutteellisten perustelujen täydentäminen on suhteellisen vaivatonta kirjoittamalla linkki näytön ja johtopäätösten väliin. Linkin kirjoittaminen saattaa kuitenkin edellyttää sitä, että esitettyä todistelua joutu-

taan arvioimaan ja punnitsemaan ainakin jonkin johtopäätöksen osalta, mikäli selostettu todistelu on ristiriitaista.

1.2.3 Vaikeaselkoiset perustelut

Vaikeaselkoisilla perusteluilla tarkoitetaan tuomion rakenteessa ja luettavuudessa olevia puutteita. Asianosaisen ja varsinkin juttuun perehtymättömän ulkopuolisen on mahdotonta saada ymmärrettävää kuvaa siitä, millä perusteilla jutussa on päädytty tiettyyn lopputulokseen, mikäli laajoissa perusteluissa ei ole väliotsikoita, perusteluissa on runsaasti sisäisiä viittauksia ja perustelut on laadittu vaikeaselkoisella kielellä.

Työryhmä toteaa, että näyttöratkaisun perusteluiden luettavuutta parantaa oleellisesti se, mikäli jo väliotsikosta on luettavissa se kysymys, johon perusteluissa annetaan vastaus. Tällaisten väliotsikoiden käyttöä selostetaan tarkemmin jäljempänä selostetussa ongelmakeskeisessä perustelutavassa. Erityisen laajoissa jutuissa tulee harkita myös sisällysluettelon laatimista, jotta asianosainen ja ulkopuolinen lukija voisivat helpommin löytää heitä kiinnostavat perustelujen kohdat.

Ryhmässä keskusteltiin lisäksi käräjäoikeudessa käytössä olevien tekstinkäsittelyjärjestelmien puutteista ja käyttövaikeuksista ja niiden aiheuttamasta lisätyöstä. Järjestelmien käyttövaikeudet ja puutteet olivat muun muassa johtaneet siihen, että asianosaisille oli jouduttu toimittamaan tuomioita sellaisessa ulkoasussa, josta asianosaiset eivät ole varmuudella saaneet selkoa tuomion sisällöstä. Tuomioiden viimeistelemätön ulkoasu on myös omiaan heikentämään tuomioistuinten yleistä arvostusta ja tuomioistuinlaitoksen nauttimaa luottamusta.

1.2.4 Ongelmakeskeinen eli teemalähtöinen perustelutapa

Perustelujen laajuuteen ja puutteellisuuteen liittyvät ongelmat liittyvät pääosaltaan puutteelliseen riitaisten kysymysten hahmottamiseen ja jäsentämiseen. Todisteiden arviointi ja arviointia koskevien perusteiden kirjaaminen tuomioon on täysin hyödytöntä, mikäli ratkaisija ei tiedä, mihin kysymykseen hän on etsimässä vastausta. Näyttöä koskeva ratkaisu ei ole itsetarkoi-

tus, vaan se on vain osa tuomioistuimen ratkaisua. Näyttöratkaisun perustelut tulee kiinnittää siihen aineelliseen oikeuteen, johon asiassa tehdyt ratkaisut perustuvat.

Näyttöratkaisun perustelemista koskevien OK:n 24 luvun 4 §:n ja ROL:n 11 luvun 4 §:n 1 momentin kolmannesta lauseesta ilmenee yksiselitteisesti, että perustelujen lähtökohtana tulee olla riitainen kysymys eli ennen perustelujen kirjoittamista on selvitettävä, mihin riitaiseen seikkaan perusteluilla on tarkoitus antaa vastaus.

Seikalla tarkoitetaan väitettä tapahtumasta, historiallisesta faktasta tai olotilasta. Seikka voi olla joko ulkoinen tapahtuma tai tila tai sisäinen tapahtuma tai tila, kuten toiminnan tahallisuus. Kaikki riitaiset seikat eivät kuitenkaan ole merkityksellisiä, vaikka asianosainen olisi niihin vedonnut. Merkityksetöntä seikkaa koskevaa näyttöratkaisua ei tarvitse perustella. Eli ennen näyttöratkaisun perustelemista on selvitettävä, onko jollakin riitaisella seikalla merkitystä asiassa. Merkityksettömän seikan osalta on riittävää, että perusteluissa todetaan ainoastaan se, että seikalla ei ole merkitystä ja se, miksi seikalla ei ole merkitystä. Kysymys ei ole tällöin kuitenkaan varsinaisesta näyttöratkaisun perustelemisesta, vaan juttuun liittyvien oikeussääntöjen soveltamisesta.

Merkityksellinen riitainen seikka voi olla perustelujen laatimisen kannalta katsoen joko oikeustosisikka, todistustosisikka tai aputosiseikka. Oikeustosisikalla eli välittömästi relevantilla tosiseikalla tarkoitetaan sellaista tosiseikkaa, johon liittyy välittömästi oikeusseuraamus. Todistustosisikat eli välillisesti relevantit seikat sisältävät puolestaan tietoa oikeustosisikkaväitteestä tai sen vastakohdasta. Esimerkiksi velkomisjutun relevantti oikeustosisikka on velaksianto ja todistustosisikka velkakirja. Pahoinpitelyjutun oikeustosisikka on teonkuvauksen mukainen ruumiillisen väkivallan käyttö ja todistustosisikkojen alaryhmä. Ne eivät sisällä tietoa oikeustosisikkaväitteestä, vaan ainoastaan tukevat tai horjuttavat todistustosisikkoja siten, että ne vaikuttavat todistelun arvioinnissa käytettävien kokemussääntöjen sisältöön, varmuuteen

ja luotettavuuteen. Esimerkiksi todistajan huono näkökyky vähentää yleisen kokemussäännön mukaan todistajan suorittaman tunnistuksen luotettavuutta, mutta ei todista mitään itse todistustestistä eli tunnistettavan henkilön identiteetistä.

Tältä osin on lisäksi huomattava, että oikeustositseikka saattaa olla jonkun toisen tosiseikan osalta todistustositseikka.

Jokaisen rikosjutun näyttöratkaisun peruskysymykset eli todistusteemat määräytyvät syytteessä väitetyn rikoksen tunnusmerkistön ja teonkuvauksen sekä vastaajan vastauksen perusteella. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi, onko teonkuvauksen mukainen teko tapahtunut osaksi tai osin, täyttääkö teko rikoksen tunnusmerkistön, onko vastaaja teon tekijä, voidaanko teko lukea vastaajan syyksi tahallisenä tai tuottamuksellisena, liittyykö tekoon oikeuttamis- tai anteeksiantoperuste.

Näyttöratkaisun perustelemiseen liittyvät ensimmäiset peruskysymykset ovat esimerkiksi pahoinpitelyn osalta seuraavat:

1. onko asianomistajalle tehty ruumiillista väkivaltaa syytteen teonkuvauksen mukaisesti (onko asianomistajaan kohdistunut rikollinen teko)

2. onko vastaaja tekijä (onko tekijä selvitetty)

Näyttöratkaisun perusteluissa on annettava erikseen vastaus kumpaankin peruskysymykseen, mikäli niistä on riitaa. Kysymysten riittäisyys ratkeaa pääosin vastaajan vastauksen ja usein myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Esimerkkinä seuraava pahoinpitelyä koskevan syytteen teonkuvaus:

Vastaaja on tehnyt asianomistajalle ruumiillista väkivaltaa lyömällä asianomistajaa nyrkillä päähän ja asianomistajan kaaduttua lönnin vuoksi maahan potkinut maassa maannutta asianomistajaa päähän ja vartaloon. Vastaaja on aiheuttanut teollaan asianomistajalle silmäpohjan ja nenäluun murtuman, mustelmia eri puolille vartaloa sekä kipua ja särkyä.

Mikäli vastaaja vastauksessaan tunnustaa nyrkillä lyönnin ja ilmoittaa, että asianomistajaa oli potkinut joku muu paikalla ollut henkilö ja että asianomistajalle oli tullut teon yhteydessä syytteessä ilmoitetut vammat, jutussa on osittainen riita kysymyksestä 2. Kysymys 1 ei ole riitainen, ellei muusta oikeudenkäyntiaineistosta muuta ilmene. Riittävät perustelut kysymyksen 1. osalta ovat esimerkiksi seuraavat:

Asianomistajaan kohdistunut rikollinen teko

Asiassa on (asianomistajan ja vastaajan kertomusten ja lääkärinlausunnon perusteella)(riidattomasti) selvitetty, että asianomistajalle on tehty ruumiillista väkivaltaa syytteen teonkuvauksen mukaisesti ja että asianomistajalle on tullut teon seurauksena syytteessä mainitut vammat. Teko täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Perustelut voisivat jatkua kysymyksen 2 osalta esimerkiksi seuraavasti:

Teon tekijä

Vastaaja on tunnustanut lyöneensä asianomistajaa nyrkillä, mutta kiistänyt potkineensa iskun vuoksi maahan kaatunutta asianomistajaa päähän tai vartaloon. Asiassa on siten ratkaistava kysymys siitä, onko vastaaja myös potkinut maassa maanutta asianomistajaa, vai onko potkija ollut joku muu tuntemattomaksi jäänyt henkilö.

Kysymys on tyypillisesti sellainen, joka ratkaistaan henkilötodistelun perusteella ellei tapahtumasta ole olemassa sattumalta esimerkiksi valvontakameran nauhoitetta. Mikäli henkilötodistelu on ristiriitaista, oikeus joutuu arvioimaan jutussa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden kertomusten ja havaintojen uskottavuutta ja luotettavuutta sekä koko todistelun riittävyyttä. Tältä osin näyttöratkaisun perustelemissa ei ole oleellisia eroja rikos- ja riita-asioiden välillä muutoin kuin näytön riittävyyskynnyksen osalta.

Näyttöratkaisun perusteluissa voidaan joutua selostamaan asianosaisten kertomuksia hyvinkin laajasti, mikäli asianosaisten kertomukset ovat muuttuneet prosessin eri vaiheissa ja mikäli

kertomuksia joudutaan vertaamaan toisiinsa ja muuhun oikeudenkäyntiaineistoon, kuten usein täysin riidattomiin teknisen tutkinnan tuloksiin. Kysymys on tällöin usein siitä, että kertomusten perusteella esiin nousevat kysymykset ovat niin kietoutuneita toisiinsa, että niitä ei kyetä arvioimaan ja perustelemaan erillisinä.

Henkilötodistelun uskottavuuteen ja luotettavuuteen liittyvien perustelujen laatimisen kannalta katsoen on erityisen tärkeää, mihin seikkoihin asianosaiset ja heidän avustajansa kiinnittävät huomionsa loppupuheenvuoroissaan. Mikäli loppupuheenvuorot keskittyvät epäolennaisiin seikkoihin, kuten vasta kuultujen henkilöiden kertomusten tarkkaan selostamiseen, tuomarin tekemä näytön punninta vaikeutuu oleellisesti, jolloin myös perustelut saattavat jäädä puutteellisiksi. Jos loppupuheenvuoroissa taas keskitytään oleelliseen, eli todistelun luotettavuuteen ja uskottavuuteen vaikuttavien seikkojen pohtimiseen, tuomarin tekemä näytön punninta ja sen ilmaiseminen perusteluissa helpottuu oleellisesti. Tuomari voi lisäksi näytön punnintaansa helpottaakseen ilmoittaa ennen loppupuheenvuorojen esittämistä asianosaisille, mitä riittäviä seikkoja hän pitää selvänä ja mihin riittäisiin seikkoihin hän haluaa asianosaisten erityisesti keskittyvän loppupuheenvuoroissaan.

Tällöin ratkaistaviksi voi tapauksesta riippuen tulla muun muassa seuraavat lisäkysymykset:

2.1. Onko todistajan tai muun todistelutarkoituksessa kuullun henkilön kertomus uskottava ja liittyykö henkilön havaintoihin niiden luotettavuutta vähentäviä tekijöitä.

2.2. Onko pelkästään asianomistajan kertomus riittävä selvitys tapahtumasta.

2.3. Onko syytteen puolesta esitetty selvitys kokonaisuutena arvioiden riittävä. Tähän liittyy erityisesti pohdinta siitä, ovatko yksittäiset todisteet (indisiot) toisistaan riippuvia vaiko riippumattomia.

Näyttöratkaisun perustelut voisivat esimerkiksi kysymyksen 2.1. osalta olla seuraavat:

Tapahtumapaikalla ollut todistaja A on kertonut, että hän ei ollut havainnut vastaajan potkivan asianomistajaa. A on ilmoituksensa mukaan ollut vahvassa päihtymystilassa ja olleensa havaintonsa tehdessään noin 20 metrin etäisyydellä tapahtumapaikasta. Tapahtumapaikan ympärillä on ollut muita henkilöitä, jotka ovat voineet peittää A:n näkökenttää. Tapahtuma on sattunut yöllä pimeään aikaan ja tapahtumapaikka on ollut heikosti valaistu. A:n havainnot tapahtumasta eivät ole kovinkaan luotettavat. Hänen kertomuksensa näyttöarvo on vähäinen.

Kun syytteessä kuvattuun tekoon ja sen tekijään liittyvät kysymykset on ratkaistu, vastaajan vastauksesta tai muusta oikeudenkäyntiaineistosta voi nousta esille seuraavaa pääkysymys:

3. liittyykö tekoon oikeuttamis- tai anteeksiantoperuste (voidaanko tekijä tuomita teosta rangaistukseen).

Perustelut voidaan aloittaa 3. kysymyksen osalta esimerkiksi seuraavasti:

Hätävarjelua koskeva väite

Vastaja on ilmoittanut, että hän oli lyönyt asianomistajaa sen jälkeen, kun asianomistaja oli heidän välisen riidan yhteydessä tullut nyrkit ojossa vastaajaa kohden. Asianomistaja on kiistänyt menettelleensä vastaajan väittämin tavoin. Asiassa on siten kysymys siitä,

3.1. onko asianomistaja ollut hyökkäämässä vastaajan päälle ja siitä,

3.2 voidaanko vastaajan tekoon soveltaa mahdollisen hyökkäyksen vuoksi hätävarjelua koskevia säännöksiä.

Myös hyökkäystä koskeva kysymys on tyypillisesti sellainen, joka ratkeaa henkilötodistelun perusteella. Siltä osin ratkaisun perustelut ovat vastaavat kuin edellä selostetut tekijää koskevat perustelut. Todistelun selostamisen osalta on kuitenkin olennaista, että todistelu arvioidaan kummankin kysymyksen osalta itsenäisesti, vaikka kumpaakin kysymystä koskevat todistelukeinot voivat olla ainakin osin samat.

Vaikka kysymys 3.2 on pääluonteeltaan oikeuskysymys, sitä ei ole tarkoituksenmukaista erottaa aina erilliseksi kysymykseksi. Kysymysten perustelut voivat siten olla esimerkiksi seuraavat:

Paikalla ollut todistaja A on ilmoittanut kiinnittäneensä huomion tapahtumaan sen jälkeen, kun hän oli kuullut vastaajan ja asianomistajan riitelevän äänekkäästi. Pian sen jälkeen toinen riitelijöistä oli kaatunut maahan. Todistaja B toimii vahvistestarina tapahtumapaikan vieressä olevassa ravintolassa. Hänen kertomuksen perusteella on selvitetty, että vastaaja ja asianomistaja ovat riidelleet äänekkäästi jo ravintolassa ja että asianomistaja oli pyytänyt vastaajaa selvittelemään riitaa ravintolan nurkan taakse. A:n kertomuksen näyttöarvo on edellä mainituin perustein myös tältä osin vähäinen. B:n kertomus puhuu sinänsä sen puolesta, että asianomistaja on ulos menon jälkeen voinut hyökätä vastaajan päälle vastaajan väittämin tavoin. Kertomuksesta voidaan toisaalta päätellä myös, että vastaaja on lähtenyt ulos asianomistajan pyynnöstä voidakseen mitellä voimiaan asianomistajan kanssa. Vastaajalla on ollut mahdollisuus paeta paikalta. Nämä seikat huomioon ottaen vastaajan tekoon ei voida soveltaa hätävarjelua koskevia säännöksiä.

Kyseisiä perusteluja on mahdollista täydentää tarpeen mukaan selostamalla ensin, mitä hätävarjelulla lain mukaan tarkoitetaan. Tällainen täydennys on tarpeen erityisesti silloin, kun tuomari on käsittelyn aikana havainnut, että asianosaisilla on väärä käsitys oikeuttamisperusteen sisällöstä.

Esimerkki voisi jatkua rangaistuksen määrittämiseen mahdollisesti liittyvien näyttökysymysten erittelyllä. Tällaisia kysymyksiä olisivat esimerkiksi:

4. Onko asianomistaja provosoinut vastaajaa sillä tavoin, että se tulee ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä vastaajan syyllisyyttä lieventävänä seikkana.
5. Onko vastaaja soveltuva yhdyskuntapalveluun soveltuvuutta koskevasta kielteisestä lausunnosta huolimatta.

1.2.5 Perustelujen optimointi ja rationalisointi

Tuomioistuimen ratkaisun perustelujen tulee täyttää useita risti-riitaisia tavoitteita. Tällaisia tavoitteita ovat muun muassa ulkopuolisen demokraattisen kontrollin vaatimus sekä varmuuden ja aineellisen totuuden, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja kustannustehokkuuden periaatteet. Tuomarin tulee siksi pohtia keinoja, miten nämä tavoitteet toteutetaan mahdollisimman optimaalisesti ja rationaalisesti.

Ryhmä on tältä osin keskustellut erityisesti tuomion julkistamiseen liittyvästä käytännöstä, jonka mukaan riita-asioiden tuomiot annetaan lähes poikkeuksetta kansliassa ja rikosasioiden tuomiot julistetaan pääsääntöisesti heti pääkäsittelyn päätyttyä.

Ryhmässä todettiin, että hyvien ja laadukkaiden näyttöperusteluiden laatiminen vaatii paljon aikaa erityisesti silloin, kun todistelu eritellään ja analysoidaan perusteluissa seikkaperäisesti. Tutkimuksissa on erityisesti asianosaisten kannalta katsoen kuitenkin todettu, että seikkaperäisten näyttöperusteluiden merkitys on yleisesti luultua vähäisempi silloin, kun todistusharkinta suoritetaan välittömästi todistelun vastaanottamisen jälkeen. Perustelut voisivat siten olla varsin yleisluontoiset, mikäli tuomio julistetaan heti pääkäsittelyn jälkeen. Asianosaiset pitävät heti julistettua ja vapaamuotoisesti selostettua tuomiota parempana kuin muutaman päivän tai viikon päästä tulevaa kirjallista tuomiota. Ryhmän jäsenten kokemuksen mukaan kansliatuomion laatiminen vie työaikaa ainakin kaksi kertaa enemmän kuin julistettu tuomio. Tuomareiden tulisi näin ollen pyrkiä antamaan tuomiot heti pääkäsittelyn päätyttyä aina silloin, kun se on vähänkin mahdollista.

Ryhmässä lisäksi todettiin, että laadukkaita perusteluita ei voi laatia eikä myöskään julistaa, ellei pääkäsittelyyn ole valmistautunut riittävästi. Valmistautuminen ei ole ollut riittävä muun muassa silloin, kun tuomarilla ei ole ennen käsittelyyn menoa minkäänlaista käsitystä siitä, mihin näyttökysymyksiin hänen tulee vastata perusteluissaan.

1.3 TYÖRYHMÄN TAVOITTEET JA SUOSITUKSET

1. asianosaisia informoidaan siitä, mihin kysymyksiin heidän tulee erityisesti keskittyä loppupuheenvuoroissaan, jotta heiltä saadaan apua näytön arvointiin ja punnintaan liittyvien kysymysten pohtimiseen, ja jutun olennaiset kysymykset olisi mahdollista perustella hyvin

2. tuomio laaditaan ongelmakeskeisesti siten, että siitä ilmenee, mitkä ratkaisun kannalta merkitykselliset kysymykset ovat riittomia ja mitkä riittäviä

kuhunkin riitaiseen kysymykseen kohdistetaan vain ne todisteet, joilla on merkitystä tätä kysymystä ratkaistaessa

3. kaiken esitetyn näytön selostamista tuomiossa vältetään

näyttöä selostetaan laajasti ainoastaan silloin, kun se on välttämätöntä jonkin yksittäisen kysymyksen ratkaisemiseksi

4. kaikkeen vastaanotettuun todisteluun otetaan kantaa, ja erityisesti silloin, kun sen merkitykseen kiinnitetään huomiota loppupuheenvuorossa

5. tuomioon kirjoitetun päättelyketjun tulee olla aukoton

6. perusteluissa otetaan kantaa myös valittua lopputulosta vastaan puhuviin argumentteihin ja kerrotaan, miksi lopputulosta puoltavat argumentit ovat kuitenkin olleet kyseisessä tapauksessa painavampia (pro & contra -periaate)

7. tuomion tulee olla kieleltään ymmärrettävä ja rakenteeltaan niin selvä, että myös ulkopuolinen lukija saa helposti selon ratkaisun pääperusteista

8. tuomio julistetaan heti pääkäsittelyn päätyttyä, mikäli se suinkin on mahdollista

juttu valmistellaan hyvin, jotta tuomion julistaminen heti pääkäsittelyn päätyttyä olisi mahdollista

1.4 VIIMEAIKAISTA KIRJALLISUUTTA JA KIRJOITUKSIA

Huovila Mika: Periaatteet ja perustelut, Tutkimus käräjäoikeuden tuomion faktaperusteluista prosessuaalisten periaatteiden valossa arvioituna, SLY:n A-sarja nro 242, Jyväskylä 2003.

Kumpula Pasi: Näyttöratkaisun perusteleminen rikos- ja riita-asiassa, Rovaniemen hovioikeuspiirin laatukoulutuksessa pidetty esitelmä.

Lappalainen Juha, Siviiliprosessioikeus II, Jyväskylä 2001, s 127 - 368.

Laukkanen Sakari: Selvä ja täsmällinen tuomio. Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta, OM 2002:2.

Pölönen Pasi, Henkilötodistelu rikosprosessissa, SLY:n A-sarja nro 236, Jyväskylä 2003.

Virolainen Jyrki ja Martikainen Petri: Pro & Contra, Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä, Talentum, Helsinki 2003.

3. TUOMION RAKENNE JA KIRJOITUSTAPAKYSYMYKSET

Työryhmän 2/2008 raportti

Työryhmän jäsenet

käräjätuomari Vesa Kota-aho, Rovaniemen käräjäoikeus,
puheenjohtaja
käräjätuomari Kari Turtiainen, Kokkolan käräjäoikeus, sihteeri
käräjätuomari Keijo Ala-Kojola, Kemijärven käräjäoikeus
käräjätuomari Anne Kurtti, Kemi-Tornion käräjäoikeus
laamanni Ville Konsén, Kuusamon käräjäoikeus
käräjätuomari Kauko Kontio, Lapin käräjäoikeus
laamanni Harri Mäkinen, Oulun käräjäoikeus
käräjätuomari Ahti Kontturi, Oulun käräjäoikeus
käräjätuomari Henna Luomaranta, Oulun käräjäoikeus
käräjätuomari Pekka Louhelainen, Oulun käräjäoikeus
käräjätuomari Martti Juntikka, Oulun käräjäoikeus
käräjätuomari Mika-Pekka Sarkkinen, Oulun käräjäoikeus
laamanni Ritva Pesonen-Ehrola, Raahen käräjäoikeus
laamanni Seppo Kankkunen, Rovaniemen käräjäoikeus
käräjätuomari Eila Väistö, Rovaniemen käräjäoikeus
käräjätuomari Jyrki Jylhä, Ylivieskan käräjäoikeus
hovioikeudenneuvos Sakari Laukkanen, Rovaniemen
hovioikeus
viskaali Suvi Kakko, Rovaniemen hovioikeus
kihlakunnansyyttäjä Kirsi Männikkö, Lapin syyttäjänvirasto
julkinen oikeusavustaja Antti Väyrynen, Kuusamon
oikeusaputoimisto
asianajaja Mikko Pikkujämsä, Oulu
asianajaja Kalle Pyrhönen, Oulu
asianajaja Johannes Ahola, Rovaniemi
asianajaja Jarmo Juntura, Rovaniemi

3.1 YLEISTÄ

3.1.1 Työryhmän tehtävä

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten lainkäytön laatu-hankkeen puitteissa laaditun lainkäytön laatumittariston kuudesta eri arviointialueesta yksi koskee tuomioistuimen ratkaisun laatua. Tämä arviointialue jakautuu edelleen seitsemään laatu-kriteeriin (2a–2g). Laatumittariston mukaan ratkaisujen laadun yhtenä arvi-oimistapana on asiantuntijatyöryhmän tekemä arviointi.

Vuosina 2006–2007 tehdyn mittariston pilotoinnin yhteydessä asiantuntijatyöryhmä arvioi 32 ratkaisua neljän laatu-kriteerin (2c–2f) osalta. Asiantuntijatyöryhmä koostui eri tahojen edustajista. Ryhmään kuului hovioikeustuomari, käräjäoikeustuomari, syyttä-jä, asianajaja, prosessioikeuden professori ja lehtimies.

Myös nyt käsillä oleva raportti keskittyy tuomioiden laatuun sa-mojen neljän laatu-kriteerin näkökulmasta. Lähestymistapa on käytännönläheinen, ei teoreettinen. Työryhmä on järjestänyt ai-hetta koskevan seminaarin 22.9.2008 Kemissä.

Laatutyöryhmän 1/2003 (ns. Kiviniemen työryhmä) aihe on ol-lut ”Näyttöratkaisun perustelut riita- ja rikosasioissa”. Kiviniemen työryhmän aihe on osittain päällekkäinen nyt käsillä olevan rapor-tin kanssa.

3.1.2 Johdanto

Tuomio on oikeudenkäynnin lopputuote ja täytäntöönpanon pe-ruste.

Tuomio osoitetaan ensisijaisesti jutun asianosaisille, jotka ovat usein maallikkoja. Myös muut maallikot voivat olla kiinnostuneita tuomiosta. Lisäksi tuomiota voidaan lukea ylemmässä tuomiois-tuimessa, täytäntöönpanoviranomaisessa ja muissa viranomaisissa. Tuomiota lukevat myös eri alojen ammattihenkilöt kuten oikeu-denkäyntiavustajat, muut lakimiehet, tutkijat ja tiedotusvälinei-

den edustajat. Näin ollen tuomion tulee ”aueta” niin jutussa mukana olleille henkilöille kuin myös täysin ulkopuolisille.

Tuomion tulee olla seikkaperäinen, avoin ja ymmärrettävä. Tuomion ymmärrettävyys edellyttää selkeää rakennetta ja selkeää, täsmällistä, oikeakielistä ja tiivistä ilmaisua. Ymmärrettävyyden vaatimus korostuu laajoissa ja vaikeissa jutuissa. Tällaisia ovat esimerkiksi lääketieteellistä tai teknistä aineistoa sisältävät jutut. Ongelmana on se, että tuomarilla on kuhunkin juttuun käytettävissä vain vähän aikaa.

Selkeän ja ymmärrettävän tuomion tekeminen edellyttää, että tuomari on jäsentänyt jutun juridisen rakenteen. Jutun jäsentäminen helpottaa myös asian käsittelyä sen eri vaiheissa, kuten valmistelussa, sovintoneuvotteluissa ja pääkäsittelyssä.

Jäljempänä on ensin selostettu ratkaisuja koskeva normipohja, tarkasteltavat laatuksiteerit ja niiden laatumittariston mukaiset ominaisuudet. Sen jälkeen on esitetty työryhmän keskustelujen olennainen sisältö ja ne parhaat käytänteet tai suositukses, joihin työryhmä on päättänyt.

3.2 NORMIPOHJA

Tuomion perustelemisselvollisuudesta ja perustelujen sisältövaatimuksista on säädetty oikeudenkäymiskaaren (OK) 24 luvun 4 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 11 luvun 4 §:ssä.

Siitä, mitä tuomion tulee asiakirjana sisältää, on säädetty OK 24 luvun 7 §:ssä ja ROL 11 luvun 6 §:ssä (käräjäoikeuden tuomio) sekä OK 24 luvun 15 ja 16 §:ssä (hovioikeuden tuomio). Hakemusasiassa annettavan päätöksen sisällöstä on säädetty OK 8 luvun 10 §:ssä.

3.3 LAINKÄYTÖN LAATUMITTARISTON LAATUKRITEERIT

Laatukriteeri 2.c)

Ratkaisut on perusteltu avoimesti

Laatukriteerin ominaisuudet

- perusteluissa on avoimesti ilmaistu ne perusteet, joihin ratkaisu on pohjautunut
- jos asiassa on ollut useampi kuin yksi vakavasti otettava ratkaisu-vaihtoehto, ne on kerrottu perusteluissa
- perusteluissa on otettu kantaa myös valittua lopputulosta vastaan puhuviin argumentteihin ja kerrottu, miksi lopputulosta puoltavat argumentit ovat kuitenkin olleet kyseisessä tapauksessa painavampia (pro&contra-periaate)
- perusteluissa on tarpeellisessa määrin selostettu käytettyjä eriaisteisia oikeuslähteitä. Oikeuskirjallisuuden kannanottoja on selostettu kuitenkin vain silloin, kun asian ratkaiseminen on välttämättä edellyttänyt oikeustieteen kannanotoilla argumentointia.

Laatukriteeri 2.d)

Ratkaisut on perusteltu seikkaperäisesti ja johdonmukaisesti

Laatukriteerin ominaisuudet

- perustelut on laadittu ongelmakeskeisesti (perusteluista ilmenee, mitkä ratkaisun kannalta merkitykselliset kysymykset ovat riittavia ja mitkä riittäviä. Kuhunkin riittaiseen kysymykseen on kohdistettu vain ne todisteet, joilla on merkitystä tätä kysymystä ratkaistaessa)
- kaikkiin vastaanotettuihin todisteisiin ja riittäisiin kysymyksiin on otettu kantaa
- eri oikeuskysymykset on ratkaistu erikseen ja loogisessa järjestyksessä.

Laatukriteeri 2.e)**Ratkaisut on perusteltu ymmärrettävästi**

Laatukriteerin ominaisuudet

- ratkaisu on kieleltään niin ymmärrettävä, että myös ulkopuolinen lukija saa helposti selon ratkaisun pääperusteista
- perustelut ovat yleiskielisiä ja oikeustieteellisten termien käyttöä on vältetty tai niiden sisältö on selostettu
- ratkaisun ymmärrettävyyttä on parannettu käyttämällä otsikointia ja selkeää jäsentelyä.

Laatukriteeri 2.f)**Ratkaisut ovat rakenteeltaan selväpiirteisiä ja huoliteltuja kieli- ja ulkoasultaan**

Laatukriteerin ominaisuudet

- ratkaisu on rakennettu siten, että siinä on selkeästi erottuvat osiot asian selostukselle, todisteille, perusteluille ja lopputulokselle
- ratkaisu on kirjoitettu riittävän tiiviisti
- ratkaisussa ei ole kirjoitus- tai lyöntivirheitä ja sen oikeakielisyydestä on huolehdittu
- ratkaisu on myös ulkoasultaan huoliteltu.

3.4 TUOMION PERUSRAKENNE

Tuomion perusrakenne on rikos- ja riita-asioissa vakiintunut. Vakiintuneen rakenteen käyttäminen niin pitkälle kuin se jutun ominaispiirteet huomioon ottaen on mahdollista ja järkevää, on suositeltavaa.

Seuraavassa on esitetty rikos- ja riita-asian tuomion perusrakenne.

Kaavio 1. Tuomion perusrakenne rikosasiassa

SYYTTÄJÄN VAATIMUKSET

Rangaistusvaatimukset

Muut vaatimukset

ASIANOMISTAJIEN VAATIMUKSET

Tarvittavat alaotsikot

VASTAAJIEN VASTAUKSET

Tarvittavat alaotsikot

TODISTEET

(KÄSITTELYRATKAISUT)

Vaihtoehto a) **(KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISU**

Perustelut

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot

Tuomiolauselma

Muutoksenhaku

Lainvoimaisuustieto

Vaihtoehto b) **(KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISUN PERUSTELUT**

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot

(KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISU

Tuomiolauselma

Muutoksenhaku

Lainvoimaisuustieto

Kaavio 2. Tuomion perusrakenne riita-asiassa**(TAUSTATIEDOT)****KANNE**

Vaatimukset

Perusteet

Tarvittavat alaotsikot**VASTAUS**

Vaatimukset

Perusteet

Tarvittavat alaotsikot**(RIIDATTOMAT SEIKAT)****(RIITAKYSYMYKSET)****TODISTEET****(KÄSITTELYRATKAISUT)****Vaihtoehto a) (KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISU****Perustelut**

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot*Tarvittavat alaotsikot***Tuomiolauselma****Muutoksenhaku****Lainvoimaisuustieto****Vaihtoehto b) (KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISUN PERUSTELUT****Tarvittavat alaotsikot**

Tarvittavat alaotsikot

Tarvittavat alaotsikot*Tarvittavat alaotsikot***(KÄRÄJÄOIKEUDEN) RATKAISU**

Tuomiolauselma

Lainkohdat

Muutoksenhaku

Lainvoimaisuustieto

3.5 RIKOSTUOMION RAKENTEESEEN LIITTYVIÄ SEIKKOJA

3.5.1 Kaksi vakiintunutta rakennetta

Rikostuomio voidaan rakentaa siten, että

tapa 1: ensin esitetään peräkkäin

- kaikki syyttäjän vaatimukset
- kaikkien asianomistajien vaatimukset
- kaikkien vastaajien vastaukset
- todisteet

ja vasta sen jälkeen

- käräjäoikeuden ratkaisu

tai tapa 2: esitetään syytekohtittain tai -ryhmittäin

- syyttäjän vaatimukset
- asianomistajien vaatimukset
- vastaajien vastaukset
- todisteet ja
- käräjäoikeuden ratkaisu

Ensiksi kuvattu rakenne soveltuu ns. tavanomaisiin juttuihin. Jälkimmäinen rakenne parantaa tuomion luettavuutta jutuissa, joissa on paljon vaatimuksia. Tuomion rakentaminen syyteryhmittäin on suositeltavaa silloin, kun

- yksi vastaaja on syytteessä useammasta eri rikoksesta yhden ja saman menettelyn perusteella
- eri vastaajat ovat syytteessä samaan tapahtumaan liittyvästä menettelystä
- sama todistelu koskee useampaa eri syytettä

3.5.2 Selostus asiasta

SAKARI-järjestelmä tuottaa automaattisesti tuomion alkuun otsikon ”Selostus asiasta”. Rikosasiasassa asian taustan selostaminen erikseen ennen asiassa esitettyjä vaatimuksia on lähes aina tarpeellonta. Otsikkokin on siten yleensä tarpeeton.

3.5.3 Syyttäjän vaatimukset

Syyttäjän rangaistusvaatimus ja hänen esittämänsä muut vaatimukset erotetaan toisistaan alaotsikoilla.

3.5.4 Asianomistajien vaatimukset

Asianomistajan vaatimuksia voi ajaa joko syyttäjä tai asianomistaja itse. Asiallisesti asianomistajan vaatimukset ovat samassa asemassa riippumatta siitä, kuka niitä ajaa. Syyttäjän ajamat asianomistajien vaatimukset ja asianomistajien itse ajamat vaatimukset voidaan si joittaa saman otsikon, ”Asianomistajien vaatimukset”, alle.

Mikäli tuomio rakennetaan syytekohdittain tai -ryhmittäin (tapa 2), kunkin asianomistajan kyseiseen syytekohtaan liittyvät vaatimukset perusteineen esitetään erikseen. Mikäli kaikki vaatimukset edellä kuvatulla tavalla esitetään peräkkäin (tapa 1), asianomistajien vaatimukset perusteineen esitetään luonnollisesti asianomistajittain erikseen syytekohtien mukaisessa järjestyksessä.

Asianomistajien vaatimusten ja perusteiden esittäminen ei useinkaan edellytä alaotsikointia. Jos asianomistajan vaatimukset ovat poikkeuksellisen monitahoiset, alaotsikointi voi olla tarpeen.

3.5.5 Vastajien vastaukset

Mikäli tuomio rakennetaan syytekohdittain tai -ryhmittäin (tapa 2), kunkin vastaajan kyseiseen syytekohtaan liittyvä vastaus perusteineen esitetään erikseen. Mikäli kaikki vaatimukset edellä kuvatulla tavalla esitetään peräkkäin (tapa 1), vastaajien vastaukset perusteineen esitetään luonnollisesti vastaajittain erikseen syytekohtien mukaisessa järjestyksessä.

Korvausvaatimusten kiistäminen perustuu yleensä syytteen kiistämiseen. Mikäli vastaaja kiistää korvausvaatimukset myös muilla perusteilla, nämäkin perusteet tulee luonnollisesti kirjata. Vastaajan vastauksesta tulee ilmetä myös se, myöntääkö vai kiistääkö hän korvausvaatimukset kokonaan tai osittain.

Vastaajankaan vaatimusten esittäminen ei yleensä edellytä alaotsikointia. Jos vastaajan vaatimukset ovat poikkeuksellisen monitahoiset, alaotsikointi voi olla tarpeen.

3.6 RIITATUOMION RAKENTEESEEN LIITTYVIÄ SEIKKOJA

3.6.1 Asian taustatiedot

Asian taustatiedot voidaan tarpeellisilta osin selostaa riita-asian tuomion alussa jo ennen kannetta ja vastausta. Vaihtoehtoisesti asian taustan selostaminen voi tapahtua ratkaisun alussa. Taustatietojen selostamisen tarkoituksena on helpottaa lukijaa ymmärtämään, mihin kokonaisuuteen riita liittyy ja mistä riidassa on kysymys.

Tapahtumatiedoissa tulee kertoa sellaiset asian riidattomat taustatiedot, jotka eivät sisälly tuomiossa ratkaistaviin seikkoihin, mutta jotka ovat tarpeen asian hahmottamisen kannalta. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi kiinteistön kauppaa koskevassa riidassa kaupan ehtoja, osapuolia, ajankohtaa yms. koskevat tiedot. Taustatiedot poikkeavat ns. riidattomista seikoista siinä, että viimeksi mainitut ovat tuomiossa ratkaistavia seikkoja.

Esimerkki

Maija A ja Pekka A ovat solmineet avioliiton 21.7.1998 ja eronneet 21.7.2008. Heillä on kaksi yhteistä lasta, 1.1.2000 syntynyt Niko A ja 1.1.2004 syntynyt Henna A. Maija A asuu Rovaniemellä vuokraamassaan rivitalokolmiossa. Pekka A asuu Oulussa perheen entisessä yhteisessä, mutta hänen nyt yksin omistamassa omakotitalossa. Lapset asuvat käräjäoikeuden 15.4.2008 antaman väliaikais määräyksen mukaisesti Maija A:n luona. Asiassa on kysymys siitä, kumman vanhemman luo lapset määrätään asumaan sekä lasten tapaamisoikeudesta ja elatuksesta.

3.6.2 Kanne ja vastaus

Kanteessa ja myös vastauksessa esitetyt vaatimukset ja perusteet on syytä erottaa toisistaan alaotsikoilla.

Kanteessa ja myös vastauksessa olevat perusteet esitetään jutun edellyttämässä loogisessa järjestyksessä. Tarvittaessa perusteet voidaan erottaa toisistaan alaotsikoin. Kanteen ja vastauksen rakenteen tulee vastata toisiaan.

Kanteen ja vastauksen sisällön kehittymistä ei tule selostaa vaiheittain (esimerkiksi selostamalla kanne, vastaus, kantajan lausuma, vastaajan lausuma jne.). Sen sijaan asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet tulee esittää kootusti lopullisessa muodossaan. Näin ollen jo kannetta selostettaessa esitetään kantajan kannanotto myös hänen tietoonsa tulleisiin vastaajan esittämiin kanteen vastustamisperusteisiin, eikä kannanottoa esitetä vasta vastaajan vastauksen jälkeen erikseen. Näin siitäkin huolimatta, että tuomion lukija tulee tietoiseksi vastaajan vastustamisperusteesta vasta hänen lukiessaan vastauksen selostusta.

3.6.3 Kaavio 2:ssa tarkoitettut riidattomat seikat ja riitaiset seikat

Riidattomia ja riitaisia seikkoja ei tulisi esittää tuomiossa erikseen (ks. kaavio 2, jossa ne on esitetty sulkumerkein). Sen sijaan ne tulisi esittää vasta ratkaisun alussa tai perustelujen niissä kohdissa, mihin ne asiallisesti kuuluvat. Tällä tavalla välttyään useampikermaiselta toistolta.

Sen varalta, että riidattomat ja riitaiset seikat kuitenkin esitetään erikseen kuten kaaviossa 2, työryhmä totesi seuraavaa.

Riidattomilla ja riitaisilla seikoilla on yleensä tarkoitettu oikeustosisekoja. Oikeustosisekot ovat asian ratkaisemisen kannalta välittömästi merkityksellisiä (relevantteja) seikkoja, esimerkiksi velkomusjutussa velaksianto. Mahdollista on, että riidattomiin tai riitaisiin seikkoihin kirjataan myös todistustosisekoja. Todistustosisekoilla tarkoitetaan asian ratkaisemisen kannalta välillisesti

merkityksellisiä (relevantteja) seikkoja, esimerkiksi velkomusjuttussa velkakirja. Riitaisten todistustuseikkojen liiallista luettelointia tulee välttää.

3.6.4 Kaavio 2:ssa tarkoitettut riitakysymykset

Riitakysymyksellä tarkoitetaan asiassa ratkaistavaa oikeudellista ongelmaa, esimerkiksi onko kantajalla oikeutta saada hinnanalennusta kiinteistönkaupassa.

Riitakysymyksiä ei tulisi esittää tuomiossa erikseen (ks. kaavio 2, jossa ne on esitetty sulkumerkein). Sen sijaan ne tulisi esittää vasta perustelujen niissä kohdissa, mihin ne asiallisesti kuuluvat. Tällöin kukin riitakysymys voidaan kertoa seuraavasti: ”Asiassa on riitaa ensiksikin siitä, onko...”.

Sen varalta, että riitakysymykset kuitenkin esitetään erikseen kuten kaaviossa 2, niiden tulee olla esitettyinä johdonmukaisessa järjestyksessä.

3.7 RIKOS- JA RIITATUOMION RAKENTEeseen YHTEISESTI LIITTYVIÄ SEIKKOJA

3.7.1 Sisällysluettelon laatiminen

Sisällysluettelon laatiminen on perusteltua laajuudeltaan poikkeuksellisissa jutuissa. Ns. keskisuurissa jutuissa sisällysluettelon laatiminen saattaa olla tarkoituksenmukaista joistakin erityisistä syistä, esimerkiksi silloin, kun suuren yleisön ennakoidaan lukevan tuomiota.

3.7.2 Todisteet

OK 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohdan ja ROL 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tuomiossa on oltava luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista. Todisteen nimenneen tahon tai todistustesteman ei tarvitse käydä ilmi tuomiosta. Viimeksi mainitut tiedot käyvät ilmi pöytäkirjasta.

Alaotsikot kuten ”Kirjalliset todisteet” tai ”Henkilötodistelu” eivät ole tarpeen, vaikka niitä vakiintuneesti käytetäänkin. Todistelutaroituksessa kuullut henkilöt voidaan ilmaista esimerkiksi seuraavasti: ”Asiassa on kuultu todistelutaroituksessa A:ta ja B:tä sekä todistajina C:tä ja D:tä”. Kirjalliset todisteet voidaan järjestyksen vuoksi numeroida. Todisteiden luettelossa tulee mainita myös pidetty katselmus tai katselmusesine.

Mikäli tuomiota ei ole rakennettu syytekohdittain tai -ryhmittäin, todisteiden yhteyteen voi olla selvyyden vuoksi aihetta merkitä se syytekohta, mihin todiste liittyy. Esimerkiksi ”Valokuvaliite (kohdat 11 ja 12)” ja ”Takavarikkopöytäkirja (kohta 17)”.

3.7.3 Käsittelyratkaisut

OK 14 §:n 1 momentin ja ROL 11 luvun 1 ja 13 §:ien mukaan päätökset sisällytetään pöytäkirjaan. Näin ollen käsittelyratkaisuja, jotka ovat päätöksiä, ei yleensä mainita tuomiossa.

Käsittelyratkaisuja on monenlaisia. Tietynlaisten päätösten mainitseminen tuomiossa voi olla perusteltua, mikäli se on tarpeen tuomion tietosisällön parantamiseksi tai mikäli päätös on vaikuttanut suoraan oikeudenkäyntiaineistoon, kuten esimerkiksi päätös todistelun rajoittamisesta tai editiovaatimuksen hylkäämisestä. Vähämerkityksisten päätösten sijoittaminen tuomioon ei ole tarpeen.

3.7.4 Ratkaisun perustelujen otsikointi

Otsikosta on jo pääteltävissä se, mihin kysymykseen otsikon alla olevissa perusteluissa vastataan. Otsikointi parantaa ratkaisun ymmärrettävyyttä.

Ratkaisun perustelujen pääotsikko on sana ”Perustelut”. Se, miten kaavioista ilmenevä alaotsikointi tulee laatia, riippuu jutun sisällystä. Käytännössä noudatetaan kahta erilaista laatimistapaa. Ensimmäisen mukaan käytetään tosiasia- eli faktaperustelujen osalta alaotsikoita ”Näyttö” ja ”Näytön arviointi ja johtopäätökset” sekä oikeudellisten kysymysten perustelujen osalta alaotsikkoa ”Oikeudellinen arviointi”. Toinen tapa on alaotsikoida perustelut riita-

kysymyksittäin. Tällöin voidaan käyttää edellä lainausmerkeissä mainittuja alaotsikoita tai kirjoittaa näyttö ja sen arviointi johdopäätöksineen yhdeksi kokonaisuudeksi. Työryhmän käsityksen mukaan jälkimmäistä tapaa käytetään enemmän kuin ensiksi mainittua tapaa. Se soveltuukin hyvin laajoihin asioihin. Pikkujutuissa ei alaotsikointia tarvita.

Työryhmän tavoiteltavana pitämä otsikkohierarkia käy ilmi edellä olevista kaavioista.

3.7.5 Ratkaisu

Tuomiolauselman tulee olla niin yksiselitteinen, että se kelpaa täytäntöönpanoperusteeksi.

Rikosasioissa ratkaisu on erillisessä tuomiolauselmassa. Viittauksessa ei tulisi käyttää verbejä ilmenee, selviää tms., vaan niiden sijasta olla-verbiä: ”Tuomion lopputulos on liitteenä olevassa tuomiolauselmassa”.

Sovelletut lainkohdat käyvät usein ilmi ratkaisun perustelutekstistä. Lainkohdat voidaan luetella myös perustelutekstin jälkeen ”Lainkohdat”-otsikon alla.

3.8 KIRJOITUSTAPAKYSYMYKSIÄ

3.8.1 Yleistä

Asianosaisten vaatimusten ja niiden perusteiden samoin kuin ratkaisun perustelujenkin johdonmukainen ja muutoinkin selkeä esittäminen edellyttää puheenjohtajalta jutun juridisen rakenteen ymmärtämistä. Mikäli puheenjohtaja ei tunnista jutun oikeudellisia ongelmia, asian käsittely ja selkeän ja ymmärrettävän tuomion laatiminen on vaikeaa, ellei peräti mahdotonta.

OK 23 luvun 4 §:n mukaan ratkaisun perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Perusteluissa tu-

lee ottaa kantaa myös valittua lopputulosta vastaan puhuviin argumentteihin ja kertoa, miksi lopputulosta puoltavat argumentit ovat kuitenkin olleet kyseisessä tapauksessa painavampia (pro&contra-periaate). Perusteluista tulee käydä ilmi myös se, miten todisteiden todistusarvo on harkittu. Kaikki harkintaan vaikuttaneet seikat tulee avoimesti ja rehellisesti kirjoittaa näkyviin.

Perustelutekstin tulee mahdollisimman tarkasti kuvata tuomarin ajatusta. Sanonnan tulee olla täsmällistä ja yksiselitteistä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sanajärjestykseen ja tekstin sisäisiin viittauksiin. Pitkiä ja monipolvisia lauserakenteita ja ylipitkiä kappaleita tulee välttää. Ohjenuorena voidaan pitää sitä, että kukin kappale sisältää yhden asiakokonaisuuden.

Lukija voidaan johdattaa perusteluihin käyttämällä esimerkiksi ilmaisua: ”Riidatonta on, että...” tai ”Kysymys on siitä, onko...”.

3.8.2 Ratkaisun perustelujen kappalenumerointi

Korkein oikeus käyttää ratkaisujen perusteluissa kappalenumerointia. Alempien oikeusasteiden ratkaisuissa kappalenumerointi ei yleensä ole tarpeen. Numeroinnin edut on usein saavutettavissa myös muilla keinoin, kuten esimerkiksi hyvin harkitulla rakenteella. Joissakin tapauksissa numeroinnin mukanaan tuomat edut voivat kuitenkin olla niin huomattavia, että numerointi on perusteltua. Tilanne voi olla tällainen ainakin silloin, kun perustelut edellyttävät toistuvia viittauksia ratkaisussa edellä lausuttuun.

3.8.3 Näyttö ja näytön arviointi

3.8.3.1 Ns. Kiviniemen laatutyöryhmän raportti

Kuten edellä on jo todettu, ns. Kiviniemen laatutyöryhmän (1/2003) aiheena on ollut näyttöratkaisun perustelut riita- ja rikosasioissa. Raportissa on käsitelty laajasti perustelujen sisältöä, kuten näyttömuistioiden käyttöä, näytön selostamista, perustelujen kohdentamista riitakysymyksiin ja pro&contra-argumentoinnin käyttämistä. Näiltä osin viitataan kyseiseen raporttiin ja kiinnitetään vielä huomiota seuraaviin kirjoitustapakysymyksiin.

3.8.3.2 Todisteiden referointi

Perusteluista tulee käydä ilmi todisteiden olennainen sisältö ja todisteista tehtävät johtopäätökset. Todisteiden sisällön selostamisen tulee olla laajuudeltaan riittävää, muttei kuitenkaan tarpeettoman laajaa. Esimerkiksi rikosjutussa, jossa on kysymys liikenneolosuhteista, perusteluissa oleva toteamus siitä, että ”olosuhteet ilmenevät valokuvaliitteestä” ei ole riittävä, koska valokuvaliite ei ole lukijan käytettävissä. Vastaavasti pahoinpitelyjutun riittävänä perusteluna ei voida pitää toteamusta siitä, että ”asianomistajan vammat ilmenevät lääkärinlausunnosta”. Valokuvaliitteen, lääkärinlausunnon yms. todisteen olennainen sisältö tulee selittää lyhyesti. Tavanomaisissa jutuissa riittävänä voidaan pitää esimerkiksi perustelua, jonka mukaan ”lääkärinlausunnolla on selvitetty, että asianomistaja A:lle on aiheutunut kaikki syytteessä yksilöidyt vammat”.

Perusteluista tulee ilmetä, mikäli jollakin todisteella ei ole lopulta ollutkaan merkitystä asiaa ratkaistaessa ja syy siihen.

3.8.4 Oikeudellinen arviointi

3.8.4.1 Oikeuslähteiden selostaminen

Tavanomaisissa jutuissa ei ole yleensä tarvetta kirjoittaa auki sovellettavia normeja eikä referoida lain esitäiteä, oikeuskirjallisuutta yms. Mikäli asiassa kuitenkin on kysymys normin soveltuvuudesta tai sen tulkinnasta, normin aukikirjoittaminen on usein perusteltua. Tällöin ja joskus muulloinkin normin aukikirjoittaminen toimii tarpeellisenä johdantona perusteluihin. Mikäli kysymys normin sisällöstä ja sen tulkinnasta on selvä, lain esitöiden tai oikeuskirjallisuuden selostaminen ei yleensä ole tarpeellista. Epäselvyytilanteessa lain esityöt tai oikeuskirjallisuus, jossa eri kirjoittajien kannat saattavat olla toisistaan poikkeavia, voivat olla tuomarin argumentaatiolähteitä. Perustelujen avoimuusvaatimus edellyttää, että perusteluissa tuodaan esille ne lähteet, joihin tuomarin oikeudellinen päättely perustuu. Oikeuskirjallisuuden kannanottojen selostamiseen perusteluissa on kuitenkin syytä suhtautua varsin pidättyvästi.

Epätietoisuutta on ollut siitä, mihin kohtaan oikeuslähteiden sisällön selostaminen olisi perusteltua sijoittaa. Joskus selostamisen luonteva paikka on heti perustelujen alussa. Tällöin oikeuslähteen selostaminen johdattelee lukijan ratkaistavaan kysymykseen. Toisinaan selostaminen on perusteltua tehdä myöhemmin sopivassa paikassa.

3.8.5 Tuomion ulkoasu

Tuomiossa on syytä käyttää tuomioistuinlaitoksen käytössä olevien asianhallintajärjestelmien asiakirjapohjien vakiokirjasimia niin kirjasimen (fontin) lajin kuin koonkin osalta (käräjäoikeuksissa Arial 12) sekä vakioriviväliä. Tällä hetkellä epäkohtana voidaan pitää sitä, että käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien ratkaisuisissa käytettävät kirjasimet ja siten myös ratkaisujen ulkoasut poikkeavat toisistaan, sekä sitä, että rikosasioissa tuomion tekstin ja tuomiolauselman ulkoasu poikkeavat toisistaan.

Ulkoasultaan huolitellussa tuomiossa myös tekstin oikean reunan tulisi olla tasattu. Tällä hetkellä epäkohtana voidaan pitää sitä, että ainakin käräjäoikeuksien käytössä olevissa asianhallintajärjestelmissä oikean reunan tasaus -toiminto tulee ottaa käyttöön aina erikseen ja tällöinkin ratkaisun ulkoasua heikentää automaattisen tavutuksen puuttuminen ja siten ns. harvat rivit.

Asianhallintajärjestelmien epäkohdat ovat johtaneet siihen, että osa tuomioista laaditaan asianhallintajärjestelmän ulkopuolella, esimerkiksi Open Office -tekstinkäsittelyohjelmalla.

3.8.6 Verbin aikamuodot

Tuomioissa käytetyt verbin aikamuodot ovat pitkälti vakiintuneet. Työryhmän järjestämässä seminaarissa, jossa paneelikeskustelijoina olivat tuomioistuinlaitoksen edustajien lisäksi muun muassa tekstitaidon yliopistolehtori ja toimittaja, esitettiin erilaisia näemyksiä siitä, ovatko käytetyt aikamuodot lopultakaan oikeakielisiä. Vähimmäisvaatimuksena voidaan pitää sitä, että tuomiossa käytetään verbin aikamuotoja johdonmukaisesti.

Työryhmä suositaa verbin aikamuotojen käyttämistä seuraavasti:

Taustatiedot

Aikamuoto: perfekti

Esimerkki: ”A ja B ovat ostaneet...”

Asianosaisten vaatimukset

Aikamuoto: perfekti

Esimerkki: ”A on vaatinut, että B velvoitetaan / käräjäoikeus velvoittaa B:n...”

Asianosaisten vaatimusten perusteet

Aikamuoto: imperfekti tai pluskvamperfekti

Esimerkki: ”B jäi velkaa...” tai ”B oli jäänyt velkaa...”

Kirjallisen todisteen selostaminen

Aikamuoto: pluskvamperfekti

Esimerkki: ”Sopimuksesta ilmenee, että B oli ostanut...” tai ”Sopimuksen mukaan B oli ostanut...”

Henkilötodistelun selostaminen

Aikamuoto: (perfekti+) pluskvamperfekti

Esimerkki: ”Todistajana kuulusteltu C on oikeudessa kertonut, että C oli mennyt...” tai ”Todistaja C oli kertomansa mukaan mennyt...”

Epäsuorasta kerronnasta tarkemmin Itkonen, Terho: Kieliopas, Kirjayhtymä, 4. tarkistettu painos, s. 80–82.

Ratkaisun perustelut

Aikamuoto: preesens (+ perfekti)

Esimerkki: ”Käräjäoikeus katsoo selvitetyn, että B on menetellyt niin ja niin...” tai ”Käräjäoikeus velvoittaa...” tai ”Käräjäoikeus ratkaisee...”

Lainkohdan sisällön selostaminen

Voimassaoleva lainkohta: ”Lainkohdan mukaan on niin ja niin / on meneteltävä niin ja niin...”

Juttuun sovellettava mutta jo kumottu lainkohta: ”Lainkohdan mukaan oli meneteltävä niin ja niin...”

3.8.7 Eräitä muita esitys- ja kirjoitustapakysymyksiä

3.8.7.1 Asianosaisista käytettävät nimitykset

Virallisesta syyttäjistä käytetään nimitystä ”syyttäjä”. Muutoin asianosaisesta käytetään nimeä (Matti Meikäläinen, Yritys Oy jne.), ei prosessiasemaa (kantaja, vastaaja jne.). Tästä pääsäännöstä huolimatta prosessiaseman käyttäminen on hyväksyttävää jutuis- sa, jotka ovat korostetusti ns. bulkkiuttuja ja joissa ratkaisu on käytännössä fraasi. Tällaisia ratkaisuja annetaan lähinnä kirjallisen menettelyn rikosjutuissa ja summaarisissa velkomusasioissa (yksipuoliset tuomiot).

Kun luonnollisen henkilön nimi mainitaan tuomion selostusosassa ja tuomiolauselmassa ensimmäistä kertaa, käytetään ensisijaisesti täydellistä nimeä (Matti Sakari Meikäläinen). Tilanteen mukaan voidaan käyttää myös etu- ja sukunimeä (Matti Meikäläinen) tai pelkkää sukunimeä (Meikäläinen). Mikäli samassa jutussa on kaksi tai useampia saman sukunimisiä henkilöitä, sukunimen lisäksi käytetään sitä etunimeä, joka on henkilön kutsumanimi (Matti Meikäläinen). Muulloin ensimmäisen maininnan jälkeen pelkän sukunimen käyttäminen on riittävää. Pääsääntöisesti myös lasten osalta sovelletaan edellä kerrottuja sääntöjä. Poikkeuksellisesti voi olla paikallaan käyttää lapsesta pelkkää etunimeä.

Kun oikeushenkilön nimi mainitaan ensimmäistä kertaa, siitä käytetään täydellistä virallista nimeä (Nordic Snow Tourism Oy). Myöhemmin oikeushenkilöstä voidaan käyttää jotakin lyhempää nimitystä kuten ”osakeyhtiö”. Mikäli samassa jutussa on useita osakeyhtiöitä, oikeushenkilöstä voidaan käyttää jotain yksiselitteistä, ei-sekoitettavissa olevaa ja asianosaisen edustajan hyväksymää lyhennettä kuten ”NST”. Tärkeää on, että oikeushenkilön virallinen nimi ja oikeushenkilöstä myöhemmin käytettävä nimitys käy selvästi ilmi ratkaisusta. Esimerkiksi: Nordic Snow Tourism Oy (”osakeyhtiö”) tai Nordic Snow Tourism Oy (”NST”).

3.8.7.2 Tehosteiden käyttö leipätekstissä

Leipätekstissä tehosteita voidaan käyttää tarvittaessa. Niitä on kuitenkin käytettävä harkitusti, säästeliäästi ja tyylikkäästi. Kirjallisia todisteita selostettaessa todisteen nimi voidaan tehostaa kursiivilla (*”Sopimuksen mukaan...”*). Työryhmässä esitettiin myös näkemys siitä, että todiste voidaan lihavoidakin (**”Sopimuksen mukaan...”**). Vastaavasti todistajan kertomusta selostettaessa todistajan nimi voidaan tehostaa ensisijaisesti kursiivilla (*”Todistajana kuulusteltu Meikäläinen on kertonut, että...”*). Moninkertaisten tehosteiden (**Meikäläinen**) käyttöä on syytä välttää.

3.8.7.3 Kirjallisten todisteiden yksilöinti

Perusteluissa kirjallisista todisteista tulisi ratkaisun selvyuden ja ymmärrettävyyden vuoksi käyttää todisteen nimeä (*”Sopimus 1.1.2008”*) eikä todisteen järjestysnumeroa (*”Kirjallinen todiste numero 7”*).

3.8.7.4 Isot ja pienet alkukirjaimet

Virastojen ja laitosten nimistä monet kirjoitetaan isolla alkukirjaimella (esimerkiksi Ilmailulaitos, Onnettomuustutkintakeskus, Opetushallitus, Ulkomaalaisvirasto, Yleisradio). Valtionhallinnon keskeisten elinten nimet kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella (esimerkiksi eduskunta, hallitus, oikeusministeriö). Myös tuomioistuinten ja poliisiviranomaisten nimet kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella (esimerkiksi korkein oikeus, hovioikeus, käräjäoikeus, valtakunnanoikeus, liikkuva poliisi). Pienellä kirjaimella kirjoitetaan lisäksi muun muassa toimikuntien, neuvostojen ja muiden asiantuntijaelimien nimet (esimerkiksi oikeusturva-asia-ineuvottelukunta, tietosuojalautakunta).

3.9 TYÖRYHMÄN SUOSITUKSET

Tuomioiden laatimisessa käytetään vakiintuneita perusrakenteita niin pitkälle kuin se jutun ominaispiirteet huomioon ottaen on mahdollista ja järkevää.

Rikosasian tuomio laaditaan joko tapaa 1 tai tapaa 2 noudattaen jutun ominaispiirteistä riippuen.

Riita-asian tuomiossa:

- *asian taustatiedot voidaan tarpeellisilta osin selostaa tuomion alussa (ennen kannetta ja vastausta) tai ratkaisun alussa*
- *kanteessa ja vastauksessa esitetyt vaatimukset ja perusteet esitetään kootusti lopullisessa muodossaan sekä erotellaan toisistaan alaotsikoilla*
- *kanteessa ja vastauksessa olevat perusteet esitetään jutun edellyttämässä loogisessa järjestyksessä ja tarvittaessa alaotsikoin eroteltuina*
- *kanteen ja vastauksen rakenne vastaavat toisiaan*
- *riidattomat ja riitaiset seikat sekä riitakysymykset esitetään ratkaisun alussa tai perustelujen niissä kohdissa, mihin ne asiallisesti kuuluvat.*

Ratkaisun perustelujen ymmärrettävyyttä parannetaan alaotsikoilla.

Perusteluista tulee muun ohella käydä ilmi todisteiden olennainen sisältö ja todisteista tehtävät johtopäätökset.

Verbin aikamuotoja käytetään esitetyllä tavalla ja johdonmukaisesti.

Asianosaisista käytetään syyttäjää lukuun ottamatta nimeä, ei processiasemaa.

Myös tuomion huoliteltuun ulkoasuun kiinnitetään huomiota.